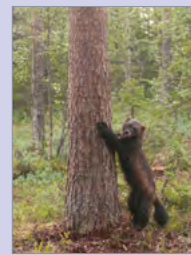

VÅRE
ROVDYR

Nr. 4/2014

Årgang 28

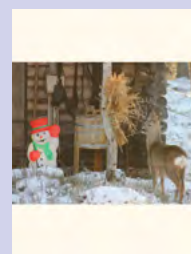

Forside: Jerv i Hedmark.
Foto: Rune Bjørnstad.

Styret i Foreningen Våre Rovdyr
ønsker alle medlemmer
God Jul og Godt Nytt År

Bakside: Vinter med rådyr og snømann.
Foto: Tore Hauge.

Våre Rovdyr

utgis av
Foreningen Våre Rovdyr

Adresse
Foreningen Våre Rovdyr
Postboks 195
2151 Årnes

Ansvarlig utgiver
Foreningen Våre Rovdyrs
styre

Redaktør
Yngve Kvebæk
Maridalsveien 225 C
0467 Oslo
22 23 23 89
yk@fvr.no

Redaksjonsmedarbeider
Viggo Ree
vr@fvr.no

Sats & layout
Yngve Kvebæk

Trykk
BK Grafisk AS
Sandefjord

Web
www.fvr.no

ISSN 0801-4728

Side 104 Ulvekveld i Oslo

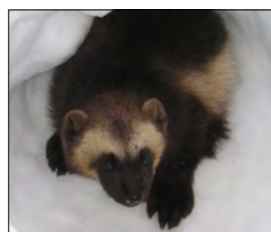

Side 106 Myndighetenes utryddelsesprosess mot ulven

Side 110 Yngling i Julussa-reviret

Side 114 52 jervekull i år

Side 118 Fjellets ensomme vandrer

Side 120 Bestandsover- våking av gaupe i Skandinavia i 2014

15 helnorske familie- grupper av ulv: realisme eller utopi?

Regjeringen skal legge fram nytt forslag til bestandsmål for ulv for Stortinget og har i den forbindelse en åpen høring fram til 15. desember. Dagens bestandsmål er på 3 ynglinger i året, eksklusive grenserevirene med Sverige. Dette bestandsmålet har vært nådd de siste 5 åra. Foreningen Våre Rovdyr (FVR) mener dette målet er for lavt så lenge ulven fortsatt er listet som kritisk truet på Norsk rødliste 2010.

I Norge har ulv vært fredet siden 1971, og skal forvaltes i henhold til reglene i naturmangfoldloven. I tillegg har vi en internasjonal forpliktelse til å ta vare på ulven i henhold til Bernkonvensjonen og konvensjonen om biologisk mangfold.

Naturmangfoldlovens §5 stadfester dessuten at målet for norsk artsforvaltning er at «... artene og deres genetiske mangfold ivaretas på lang sikt og at artene forekommer i levedyktige bestander i sine naturlige utbredelsesområder.»

Ulven står i dag for en liten andel av de innrapporterte rovdyrtapene. Sjøl med en økning i bestandsmålet, vil ikke det automatisk bety økte tapstall. Tap av husdyr er ofte koblet til streifende ungdyr, og ikke i like stor grad til familiegrupper eller par i etablerte revir hvor bøndene allerede vet å ta sine forholdsregler. Vår forening samarbeider med WWF og Naturvernforbundet om et felles krav til norske myndigheter om at ulvesonen må utvides og bestandsmålet økes til 15 familiegrupper av ulv med revir i sin helhet på norsk side av riksgrensen.

Dagens ulvesone dekker kun rundt 5 % av Norges landareal, og gjør at noen av de beste leveområdene for ulv ligger utenfor sonen. Et nytt bestandsmål må derfor sikre at ulven som art blir mer livskraftig i norsk natur.

Utvidelsene nordover i Hedmark dekker et område med hyppig forekomst av ulv og relativt

lite sau, derfor mener vi det kan være hensiktsmessig å inkludere dette i en utvidet sone. Sonen bør også utvides sørover og vestover i områder med lite sau i Buskerud, Telemark og Agder-fylkene. Vårt forslag til ny ulvesone vil utgjøre i alt 46.100 km², noe som tilsvarer 14,2 % av arealet av det norske fastlandet.

Skal vi som forening lykkes i å få stortingspolitikkerne til å godta et høyere bestandsmål for ulv i Norge, må vi bli synligere og vokse oss større. FVR må også bli livskraftig, og vi får ikke bedre gjennomslagskraft før medlemsmassen økes betraktelig. Vår stand på Karl Johan i Oslo 27. september og i Østmarka ved Losby dagen etter samt informasjonskvelden på Skullerudstua i Oslo 11. november var svært vellykkede arrangementer. Vi som deltok på disse arrangementene føler i ettertid at det blåser vår vei i opinionen. Vi har truffet en mengde positive mennesker som har gitt uttrykk for at det vi gjør er bra.

I dette bladet etterlyser vi frivillige til ei informasjonsgruppe som kan jobbe med stander rundt omkring. Dette er svært nødvendig for å nå flest mulig med vårt budskap. Bruk julen til å komme ned fra gjerdene og meld dere til tjeneste! Gjør dere det, er det kanskje ingen utopi med 15 familiegrupper av ulv i Norge i en utvidet ulvesone.

God jul og godt nytt år!

Lennart Fløseth

Håndrekning på Haugen

Som nevnt i forrige hefte av Våre Rovdyr har vår organisasjon overtatt en eiendom i Julussdalen i Hedmark. Et lite team fra medlemsmassen holder på med klargjøring av stedet. Målet er å leie ut husværet til våre medlemmer fra neste høst i et område med ofte tilhold av ulv slik det er for øyeblikket (se ulvestatus side 110) og andre store rovdyr. Bjørnespor er registrert i slutten av november ikke så langt unna.

Vårt team har behov for tilføring av litt spesialkompetanse på eiendommen innen rørlegger-, elektriker- og tømmerfagene. Så dersom det er noen av våre medlemmer med denne bakgrunnen som føler seg kallet til en liten dugnadsinnsats i vinter, så er det høyst velkomment. Det viktigste i første omgang er å ha en liste med kontaktpersoner som vi kan avtale med senere. Ring i så fall FVR på tlf. 22232389 eller send en epost til yk@fvr.no.

Ledig stilling i Foreningen Våre Rovdyr: Daglig leder

Vår mangeårige daglig leder vil i løpet av 2015 gå over i annen stilling i Foreningen Våre Rovdyr (FVR) og vi søker hans erstatter. Stillingensandelen vil være 50 % og tilsetning er ønsket fra 1. august 2015.

Vi søker en naturinteressert person med genuin interesse for bevaring av norsk fauna med spesiell vekt på våre fire store rovdyr. Stort engasjement innenfor foreningenes hovedarbeidsfelt er viktigere enn stor utdanning. Det vil være en fordel med ledererfaring, god kommunikasjons-evne, samarbeidsevne og kjennskap til forvaltningen av våre fire store rovdyr.

Arbeidsoppgaver:

- Ansvarlig for at FVR drives i henhold til formål og strategier
- Ansvar for den daglige driften av FVR inkludert personal- og økonomiansvar
- Være sekretær for styret i foreningen
- Sørgje for at organisasjonen fremstår profesjonelt i media og den offentlige rovdyrdebatten
- Kommunisere med, drive lobby og svare på høringer overfor myndigheter og forvaltning
- Skape et nettverk med andre organisasjoner som jobber med naturvern og rovdyr, deriblant holde god kontakt med vår søsterorganisasjon i Sverige

Stillingen er basert på hjemmekontor. Ønsket bosted er det sentrale Østlandet, men dette kan fravikes for godt kvalifiserte søkere. Pensjonsordning. Lønn etter avtale.

Søknad med CV sendes til styrets leder på epostadressen balaclavista@gmail.com eller pr. post til: FVR v/ Lennart Fløseth, Balaklava 7, 1513 Moss.

Utfyllende opplysninger om stillingen kan fås ved henvendelse til styreleder på telefon 41 37 28 45.

Søknadsfrist senest 1. februar.

Ulvetur

Foreningen Våre Rovdyr arrangerer ulvetur med sporing lørdag 21. februar 2015 i østlandsområdet. Nærmere stedsangivelse avventes fram til kort tid før arrangementet.

Hver deltager sørger selv for transport til og fra. Skiutstyr,

niste og varme klær er nødvendig. Påmelding via epost til yk@fvr.no. Maksimalt antall er 30 deltagere.

Arrangementet er kun åpent for medlemmer av FVR. Turdeltagerne vil senest onsdag 18. februar få oppgitt møteplass og øvrige detaljer via epost.

Ulvekveld i Oslo

Med ulveatferd og østmarkaulvene som tema trakk Foreningen Våre Rovdyr fullt hus.

Av Yngve Kvebæk

Tirsdag 11. november arrangerte Foreningen Våre Rovdyr åpen temakveld om ulv på Skullerudstua i Oslo – en av inngangsportene til Østmarka.

Det kom rundt 200 personer. Det var med andre ord ikke plass til flere. Vår egen ansatte rådgiver Berit Lind jobbet hardt i forkant for å få arrangementet på plass, men måtte dessverre melde pass uken før pga. sykdom. Til tross for dette og en del andre komplikasjoner fram mot arrangementsdagen gikk møtet likevel smertefritt av stabelen takket være Berits gode forberedelser.

FVRs styreleder Lennart Fløseth bandt programmet sammen på en fortreffelig måte som konferansier og teknikken fungerte glimrende gjennom innleid ekspertise.

Innledningsvis ble Berit Linds egen ulvefilm vist for å sette tonen for resten av kvelden. Berit hadde satt opp et viltkamera i Østmarka i sommer. Strengt tatt ble kameraet satt opp i to-tre dager kun for å teste utstyret i villmarka og høste erfaringer om bruken under slike forhold. Så det var mildest talt overraskende da hun i etterkant kunne konstatere næropptak av en ulv.

Den neste timen fylte Tuva Thorson fra Langedrag Naturpark. Det ble glimt fra Langedrag-serien (TV) som ble laget av Arne Nævra, og hennes mange egne erfaringer med Langedrag-ulvene. Hun ga en medrivende presentasjon av ulvens rolle i naturen, også med referanser til Nord-Amerika. Vi fikk deretter en livaktig innføring i ulvens komplekse signaler og reaksjonsmønstre.

Etter pausen med kaffe og wienerbrød var det naturfotograf Ivar Johannes Knais tur. Knai har utallige opphold i Østmarka bak seg med ulike typer kamerautstyr på slep. Selv med den innsatsen vil de færreste hatt noen sjanse til å oppleve ulv. Men Knai ser ut til å ha en sjette sans i den anledning. Han fortalte levende og inspirerende om sine ulveerfaringer i Østmarka ledsaget av ferske bilder. Noen av disse er publisert i *Våre Rovdyr* tidligere i år. Han viste også fram en oppsiktsvekkende videofilm fra et møte med tre ulver i sommer. Og apropos sjette sans, filmen ble muliggjort kun gjennom å plassere seg strategisk i terrenget på et sted han håpet det ville komme ulver. Noe de faktisk gjorde mens hans testet opptaksutstyret!

Til sist kom turen til Christian Hillmann fra Fylkesmannen i Oslo og Akershus. Vi

Naturfotograf Ivar Johannes Knai. Foto: Yngve Kvebæk.

Tuva Thorson fra Langedrag Naturpark i aksjon. Foto: Lennart Fløseth.

var så heldige at han på meget kort varsel sa seg villig til å stille som erstatter for en annen på programmet. Hillmann kunne bl.a. informere om forvaltningsstatus og hva man hadde av opplysninger om ulvene i Østmarka så langt. Det er uklart om yngling har funnet sted i år, og det er litt bekymringsfullt at det ikke er funnet DNA fra den voksne hunnen siden august 2013,

mens andre individer er registrert mange ganger i tiden etter.

Gjennom den tre timer lange seansen var det anledning for publikum til å komme med spørsmål og innspill. Det lot til at deltagerne var godt fornøyd etter responsen å dømme, og det var gledelig at det ikke kom en eneste negativ kommentar – til åpenbar forundring

for NRK Østlandssendingen som dekket hele kvelden og presenterte en reportasje i sin distriktssending på TV påfølgende kveld.

Takk til foredragsholderne og Berit Lind – og takk til Heidi Andreassen, Liv Vogt, Carl Erik Sando, Geir Sjøli, Rune Karlsen og Dan Bendixen for assistanse under avviklingen.

Fullpakket sal i ulvemodus. Foto: Yngve Kvebæk.

Kveldens konferansier – Lennart Fløseth, styreleder i FVR. Foto: Yngve Kvebæk.

Eivind Norris (9 år) – en av de mest ulveinteresserte av alle i salen. Foto: Yngve Kvebæk.

Christian Hillmann fra Fylkesmannen i Oslo og Akershus intervjues av NRK. Foto: Lennart Fløseth.

Myndighetenes utryddelsesprosess mot ulven i Norge er snart fullbyrdet

Tekst og akvarell: Viggo Ree

Den 10. november 2014 stilte jeg for Foreningen Våre Rovdyr på et møte i Klima- og miljødepartementet om bestandsmål for ulv og ulvesonen. Her skulle organisasjonene få informasjon om faggrunnet for denne forvaltningen. Det ble en nedslående opplevelse.

Utryddelsesprosessen mot denne arten har blitt gjennomført planmessig og systemat-

isk siden 1997. Da ble ulvens leveområde i Norge snevret inn til kun å gjelde Sør-Norge. Bare fire år senere var ulvesonen redusert til deler av Østlandet og Sørlandet og målet var 8–10 familiegupper i Sør-Skandinavia. I 2004 var sonen skrumpet inn til i hovedsak det meste av våre tre sør-østligste grensefylker med et bestandsmål på «noen årlige ynglinger». Senere samme år ble ulvesonen krympet ytterligere ved at store deler av Hedmark ble tatt ut. Og bestandsmålet ble satt til tre helnorske

ynglinger. Men det var ikke nok. I 2011 vedtok våre folkevalgte på Stortinget at både bestandsmål og ulvesone skulle vurderes på nytt. Og grenseflokkene skulle da inngå i det norske bestandsmålet. Formålet med faggrunnet fra departementet er at regjeringen skal bruke dette pluss innspill fra bl.a. organisasjoner før saken blir lagt fram for Stortinget i 2015.

Alle oppegående og normalt utrustete mennesker ser hvilken prosess mot ulven

som har pågått i flere år og som nå snart er over. Utryddelsesstrategien er åpenbar selv om myndighetene så godt de kan forsøker å kamuflere hva dette egentlig dreier seg om med fagre ord, faguttrykk og vendinger. Ulven blir utsløttet som norsk ynglende art ved hjelp av retoriske ferdigheter. Er man dyktig med ord kan man drepe naboen og gå fri i retten. Når man studerer regjeringens faggrunnlag er det ingenting som peker i retning av en styrking av artens eksistens i vårt land. Det er først og fremst

snakk om å redusere, redusere og redusere – og skyve ansvaret for den skandinaviske ulven over på Sverige.

Det var departementets avdelingsdirektør Torbjørn Lange og Miljødirektoratets seksjonsleder Terje Bø som sørget for informasjonen denne novemberdagen i hovedstaden. Derfra ble det presisert at den videre ulveforvaltningen skulle representere en åpen prosess og at man var lydhør for innspill. Problemet er bare det at faggrunnet for denne prosessen er så lett gjennomskuelig med alle sine mangler. Hadde myndighetene ønsket å forbedre den norske ulvebestanden med sine usle tre årlige ynglinger ville man i hver fall sett et snev av det i presentasjonen. Jeg etterlyste bl.a. følgende mangler i faggrunnet:

- Hvorfor står det ikke noe om ulvens økologiske rolle?
- Hvorfor står det ikke noe om ulvens egenverdi?
- Hvorfor står det ikke noe om menneskers opplevelsesverdi når det gjelder ulv?
- Hvorfor står det ikke et eneste sted at ulven befinner seg på den norske rødlisten – i kategorien kritisk truet? Ethvert sivilisert land som kaller seg miljønasjon og som opererer med slike rødlistelister sørger naturligvis for tiltak for å bringe kritisk truede dyrearter vekk fra denne truetetskategorien! Det innebærer at man i hvert fall må tillate mer enn de ynkelige tre årlige forplantningene i vårt land utenom grensetraktene.

• I faggrunnet står det bl.a. «Ulv står for de fleste roviltskader på hund i Skandinavia». Hvorfor i anstendighetens navn står det ikke et ord om alle hunder som mister livet av andre årsaker enn ulv? Om man hadde ønsket å framstå troverdig ville det vært naturlig å inkludere tallmateriale som viser at det er langt flere hunder som hvert år blir drept av vådeskudd – for ikke å snakke om de tusener som årlig omkommer i trafikken. Også jakthunder.

• Hvorfor er det en ensidig fokus på skadeomfanget på sau grunnet rovdyr og ulv? Hvorfor har man utelatt tallmateriale for de mange sauene i Norge som hver beitesesong omkommer uten at rovdyr er inne i bildet? Det dør faktisk over 1.000 sauer hvert døgn i beitesesongen av helt andre årsaker enn rovdyr!

Svarene fra forvaltningssiden var uklare og lite tilfredsstillende. Vi skjønner hvilken retning denne prosessen går. Om hver grenseflokk nå skal utgjøre en halv helnorsk ulveyngling, betyr det at kun seks grensefamilier vil være nok for å oppnå et mål om

tre helnorske flokker. Selv om hvert av seks revir skulle befinne seg 90 % på svensk side – og alle ynglingene vil finne sted i vårt naboland – kan norske politikere og forvaltere allikevel hevde og triumfere med at vi har en levedyktig norske ulvestamme, at målsettingen på tre norske familier er et faktum og at vi således har fulgt nasjonalt lovverk og skjøttet våre internasjonale forpliktelser i forhold til Bernkonvensjonen. Denne konvensjonen er snart like verdifull som et vindkast i fra nord. Vårt land kan altså oppnå bestandsmålet ved ikke å ha en eneste ulveyngling på norsk jord! Snart er det mer ulv i Danmark enn i Norge!

Man blir kvalm av alt preiket om Norge som en ledende miljønasjon. Det skrytes av vår fantastiske natur med de levedyktige rovviltbestandene. Virkeligheten er at vi gjennomfører en av verdens mest destruktive forvaltningprosesser mot våre fåtallige og truede rovpattedyr. Bestandsmålene for alle arter er så lave at det hele må fortone seg som en vits for utlendinger som setter seg litt inn i det som foregår i vårt land. De store rovdyrene blir forfulgt og jaktet på året rundt endog i våre nasjonalparker. Det brukes helikopter og snøscootere i bestrebelsene for å ta livet av jerv og andre arter enten de graves fram i sine hi eller blir forfulgt fra motoriserte hjelpemidler. Møtet i Oslo den 10. november var deprimerende. Det var faktisk en av de tristeste dagene i mitt liv. For det er så åpenbart hvilken sofistikert utryddelsesprosess vi nå er i sluttfasen av. Den dagen følte jeg faktisk skam over å være norsk. Og den vil vare livet ut.

Felles innspill

WWF, Naturvernforbundet og FVR har i fellesskap avgitt et omfattende innspill om saken til departementet der de viktigste punktene er:

1) Bestandsmålet må økes til 15–20 familiegupper hvorav minimum 15 av disse med revir i sin helhet på norsk side av riksgrensen.

2) Forvaltningsområdet må utvides betydelig – fra 5,5 % til 14,2 % av Norges areal.

3) Revirer på tvers av riksgrensen mot Sverige er i dag ikke inkludert i norsk bestandsmål. En framtidig fordeling av grenserevirene med en faktor på 0,5 for Norge og 0,5 for Sverige uten at Norge øker sitt bestandsmål vesentlig for familiegupper med revir i sin helhet på norsk side av grensen vil være i strid med norsk lovverk og internasjonale avtaler.

FVR med vervestand på Karl Johan

Noen som kan ta over stafettspinnen?

Den 27. september møtte FVRs ledelse kvinner og mannsterke opp på Karl Johans gate i Oslo for å huke inn nye medlemmer til organisasjonen. Det var i det store og hele en behagelig opplevelse så mye interesse som ble oss til del. Ulven er populær! Dagen etter flyttet vi til Østmarka, nærmere bestemt Losby på Lørenskog. Det samme inntrykket gjorde seg gjeldende der. Totalt sett må vi også si oss godt fornøyd med medlemstilskuddet dette ga.

Det er imidlertid ikke personressurser nok i ledelsen til å gjennomføre dette tiltaket så regelmessig som vi hadde ønsket. Nyverving som virkelig monner avhenger av innsats over tid. Derfor ser vi oss om etter en liten gruppe medlemmer i det sentrale østlandsområdet (f.eks. 2–3 stykker eller gjerne flere) som har lyst og mulighet til å ta ansvaret for standmateriell og stå på stand i Oslo eller omegn på regelmessig basis og for egen motor, f.eks. en gang i måneden. Det er atskillig mer morsomt og interessant enn man skulle tro sett i lys av de store konfliktene i rovviltsaken.

Vi bygger også opp en stand til bruk i østfoldbyene og det samme ønsket gjelder der.

Ring i så fall FVR på 22232389 eller send en epost til yk@fvr.no.

Fotos: Lennart Fløseth.

«Villmarken kaller» vises på NRK i desember 2014

Tekst & foto: Viggo Ree

I år er det 50 år siden den klassiske naturfilmen «Villmarken kaller» hadde premiere på Scala Kino i Oslo. Albert Winderen Owesens prisbelønte dokumentar i 1964 var den første norske naturlangfilmen i farger. I den anledning hyller NRK Owesen ved å sende hele filmen den 16. desember. Den varer i totalt 97 minutter, og første del blir vist på NRK1 fra kl. 19:45 til kl. 20:13. Deretter forsetter andre del kl. 20:15 på NRK2.

Filmen hadde en formidabel suksess på landets kinoer for 50 år siden, og ble sett av over 400.000 mennesker. Den ble vist på norske kinoer i hele 15 uker, og i Oslo var det lange køer nedover Karl Johans gate. Jeg husker godt da jeg som 14-åring så Owesens film på kino i Moss sammen med familien. Det var særlig jervopptakene som ble sittende i minnet gjennom livet. Dokumentaren ble senere vist på fjernsyn i både Sverige, England og Russland.

Owesen brukte fire år på opptakene og ett år på redigeringen av filmen. Han ville

gjennom «Villmarken kaller» vise naturens mangfold, og øke folks bevissthet om natur og miljø. I dokumentaren møter vi ulv, bjørn, gaupe, fjellrev, snøugle og mange andre norske arter. Musikken ble spesialkomponert for filmen av Maj Sønstevold.

NRK har overtatt det verdifulle og historiske filmmaterialet etter Owesen, som døde den 23. oktober 2010. Det har vært en stor utfordring å relansere filmen, så NRK håper at seerne får stor glede av det 50-årige tilbakeblikket til starten av norsk naturfilming. Den vises i den faste serien «Ut i naturen».

Som de fleste av våre medlemmer kjenner til ble Owesen tildelt FVRs rovdyrpris under årsmøtet på Svullrya i Hedmark den 12. mai 2007 (se bildet – her med ektefellen Ane-Grethe). Han var da nesten 90 år gammel. En omtale av begivenheten ble presentert i *Våre Rovdyr* nr. 2–2007 (s. 36–38), og et minneord om naturfilmlegenden ble inkludert i *Våre Rovdyr* nr. 1–2011 (s. 11).

Naturvennen og fotografen Leif Jensen har lagt ned sitt kamera for godt

Tekst & foto: Lennart Fløseth

Et kort, men dog innholdsrikt liv, er over. Leif Jensen måtte gi tapt for en alvorlig kreftsykdom lørdag kveld 4. oktober med sine nærmeste kjære rundt seg i sitt hjem på Roseberget i Sarpsborg. Han ble født i Borge i Østfold 15. august 1957 og rakk altså å passere 57 år. Med Leifs bortgang har vi mistet en vennlig, varm, engasjert og kunnskapsrik person.

Vi som lærte han å kjenne synes det er tomt og uvirkelig at en gledesspreder og ertekrok som Leif er borte. Det er jo ikke lenge siden han tok aktivt del i hovedforeningen og i foreningens arbeidsgruppe i Østfold. Det siste han skulle rekke å utføre var å arrangere en temakveld om «Rovdyra i media» med oss i østfoldgjengen på Fredriksten festning i Halden med Viggo Ree som foredragsholder 20. januar 2014. Den 9. februar fikk han hjerneblødning, og få dager seinere ble det konstatert uhelbredelig ondartet hjernesvulst. En lang tid for ham og familien fulgte med operasjon, strålebehandlinger og cellegiftkurer. Seinest i sommer hadde han likevel «tilfrisknet» såpass at han kunne finne glede i småfuglenes besøk i hagen. En lam venstrearm og et dårlig venstrebein hindret ham i å få fotografert fuglene på sedvanlig vis, men han ville ikke gi seg med å andres og gledes over skaperverket med Canon-kameraet ved sin side. Han fikk derfor skaffet seg et spesialstativ for enarmede, men det ble likevel litt plundrete å bruke.

Av type var Leif en livsglad person som ikke lot egne sykdommer dominere praten med andre. Han bar sine fysiske ubehag med tålmodighet. Diverse sykdommer kunne sette ham helt eller delvis ut av spill i perioder. Leif fant ikke minst meningsfulle oppgaver i hverdagen etter at han ble uføretygd i 1993. Fram til da hadde han, med sveisebrev på lomma, likevel lagt bak seg et variert yrkesliv. Leif jobbet blant annet som hundefører noen år ved Nato-basen på Kolsås etter avtjent verneplikt, hos Block Watne som gipsmontør og som møbelsnekker hos Sørlic Møbler i Sarpsborg.

I den nye hverdagen fant Leif tilbake til et tettere bånd med naturen. Det manglet ikke på oppgaver som engasjerte han i arbeidet for å ta vare på naturen. I flere år var han

og ytret ofte at det skjedde for lite i forhold til den motbakken vi jobber i. Men han var for «dannet» til å bli aksjonist. Han ga ofte uttrykk for at vi trådte opp og ned i samme mya, og mens alt kunne se nokså svart ut kom hans latter og humor resten av arbeidsgruppa til unnsetning.

Leif var tydelig tilstede i våre diskusjoner, og han hadde en egen evne til å få folk til å føle at de var viktige og uunnværlige i arbeidet for naturen og rovdirene. Han var heller aldri redd for å ta en diskusjon med meningsmotstandere, for han klarte å bevare roen og holde seg til sak, sjøl om han ofte fortalte oss andre: «Det er neigu ikke lett, men blir det for ille så sier jeg heller at vi får prekas mer en annen dag!»

Fra en nesten fullsatt Tune kirke tirsdag 14. oktober ble Leif båret til sitt siste hvilested. Han etterlater seg kona Anne-Cathrin, to voksne barn og svigerbarn og fem barnebarn.

Foreningen Våre Rovdyr vil herved få takke for alt det arbeidet han la ned for foreningen nasjonalt og ikke minst lokalt i Østfold. Fred over hans minne.

Leif Jensen på Rjukan sommeren 2010.

Har påvist ulvekull i Julussa

Vinterens første foreløpige statusrapport fra ulveovervåkinga bekrefter at det er født valpekull i det helnorske Julussa-reviret i Hedmark.

Vinterens overvåking av ulv i Norge og Sverige er i gang, og til tross for at snøen glimrer med sitt fravær over det meste av ulvens utbredelsesområde i Skandinavia er det gjort flere funn siden oppstarten 1. oktober.

Minst seks ulver i Julussa

I Julussa-reviret er det sporet minst seks ulver på snø, og det er dermed bekreftet valpekull i reviret også i år.

I mai i år ble det også påvist et valpekull i grensereviret Rotna. Mye tyder også på at det er født et kull i Slettås-reviret, som i fjor var et grenserevir. På norsk side ligger begge grenserevirene i Hedmark.

– Vi er avhengig av snø og gode sporingsforhold for å få mer kunnskap om status i disse revirene og om forekomst av ulv ellers i landet, sier Morten Kjørstad – leder i Rovdata.

Nytt valpekull i Østmarka?

Det har vært mye interesse knyttet til spørsmålet om ulvevalper igjen er født i Østmarka ved Oslo i sommer. I så fall vil det være andre året på rad med yngling i området. Det er imidlertid fortsatt uklart om det er født valper i dette reviret i år.

Ulv i flere landsdeler

Innenfor forvaltningsområdet for ulv er det i oktober bekreftet ulv i Rakkestad kommune i Østfold ved at det er påvist ulveskader på sau. Utenfor forvaltningsområdet er det så langt i vinter dokumentert enslig ulv på sporsnø i Ringsaker kommune, på Koppangkjølen i Stor-Elvdal kommune og i Åmot kommune (alle i Hedmark).

– I tillegg er en ung ulv fra Julussa-reviret, som er radiomerket av forskningsprosjektet SKANDULV, påvist med én GPS-posisjon lengst sør i Anarjokka Nasjonalpark i Finnmark, før den igjen vandret tilbake til Finland, sier Petter Wabakken – prosjektleder hos Høgskolen i Hedmark.

Det er også rapportert om ulveforekomst i Pasvik (Finnmark), Øyer (Oppland),

Ulvespor i Kynndalen i Hedmark under FVRs ulvetur i 2009. Foto: Arne Flor.

Førde (Sogn og Fjordane) og Sirdal (Vest-Agder).

Overvåkingen venter nå på at det skal legge seg mer snø på bakken, slik at det kan gjennomføres sporinger og samles inn genetisk materiale etter ulvene. Mer snø vil høyst sannsynlig føre til at flere gjør observasjoner av ulv, spor og andre sportegn.

Flere foreløpige statusrapporter fra ulveovervåkingen vil publiseres på www.rovdata.no etter hvert som arbeidet skrider fram, og resultatene vil bli sammenstilt i en endelig rapport etter avsluttet registreringssesong.

Wabakken, P. & Maartmann, E. 2014. Ulv i Norge pr 15. november 2014. Foreløpige konklusjoner for vinteren 2014/2015. Rapport 1. Høgskolen i Hedmark.

Hvor mye elg spiser ulvene?

I mars 2014 forsvarte Barbara Zimmermann sin doktoravhandling som er Norges og Høgskolen i Hedmarks første disputas i anvendt økologi. Zimmermanns forskningstema var næringsvalget hos ulven i Skandinavia, hvilke av hjorteviltartene den foretrekker og hvordan dette påvirker bestandene.

Med ulvens bestandsøkning i Skandinavia spurte mange seg om ulven ville påvirke klovviltbestanden og redusere elgjaktens avkastning.

Det skandinaviske ulveforskningsprosjektet SKANDULV har over flere år merket ulv med GPS-halsbånd i Norge og Sverige. De merkede ulvene ble tett fulgt opp i felt i avgrensede tidsperioder for å finne kadaverrester etter nedlagt bytte. Dessuten har prosjektet gjennomført telling av hjorteviltmøkk i mange ulverevir for å få et estimat på hjorteviltbestanden. Dette studiet var den første på verdensbasis som utviklet en GPS-basert metode for å studere ulvens fødevalg og har siden blitt et foregangsarbeid for tilsvarende studier verden over. Zimmermanns avhandling tar først for seg metodeutviklingen og presenterer deretter forvaltningsrelevante data om ulvens predasjon på hjortevilt.

Med litt over 70 % av all nedlagt bytte topper elg menyen til ulven, og regnet i kilo kjøtt utgjør elg 95 % av artens føde. Ulvene foretrekker elgkalver framfor større dyr. Om sommeren, når kalvene fortsatt er små, dreper derfor ulvene dobbelt så mange byttedyr enn om vinteren.

Små ulveflokker og ulvepar kan drepe tre ganger så mange elger enn hva deres energibehov skulle tilsi. De utnytter maten dårlig og legger igjen et stort matfat for åtselere. Store flokker derimot holder seg i grenselandet eller til og med under det daglige energibehovet. Dette gjenspeiles i ulvevalpenes vintervekt: jo større søskenflokk er, desto lettere er valpene. Over et helt år dreper en ulveflokk gjennomsnittlig 120 elger.

Fordi en ulveflokk forsvarer et stort revir og fordi elgtettheten holdes høyt gjennom en målrettet forvaltning, utgjør ulvens uttak om vinteren kun gjennomsnittlig 4 % av vinterbestanden til elg i et ulverevir.

Predasjonsrisikoen for elg og rådyr i et ulverevir

Via forskningsprosjektet SKANDULV har Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) og Norsk intitutt for naturforskning (NINA) undersøkt risikoen for elg og rådyr innenfor ulverevirer. Undersøkelser tok utgangspunkt i den geografiske fordelingen av ulvedepte elg og rådyr i tolv ulverevirer og hvordan denne fordelingen var relatert til byttedyrenes tetthet, ulvenes fordeling av tid i reviret og type habitat i revirene. Konklusjonene i dette arbeidet er som følger:

Risikoen for å bli drept av ulv (predasjonsrisiko) varierte i ulverevirene, og for elg ble denne risikoen mest påvirket av hvordan ulvene fordelte sin tid i reviret og i mindre grad av elgens tetthet og fordeling.

Også typen habitat var sterkt forbundet med predasjonsrisikoen for elg. Det er 10–20 ganger større risiko for elg å bli drept av ulv i åpent landskap (hogst-

felter og ungskog) i forhold til andre landskapstyper. Kontrollert for elgenes fordeling av sin tid i ulike habitater endret denne forskjellen seg ikke.

Til forskjell fra elg ble ikke predasjonsrisikoen for rådyr påvirket av denne artens fordeling innenfor ulverevirene. Som for elg ble rådyrenes predasjonsrisiko påvirket av habitattypen, men ulikt elg var risikoen for å bli drept av ulv lavest i åpent landskap.

Selv om predasjonsrisikoen for elg og rådyr varierte mellom ulike ulverevirer, også kontrollert for faktorer som nevnt ovenfor, så var risikoen ikke koblet til hvor lenge ulvene hadde vært etablert i det aktuelle reviret. Dette taler i mot at det skulle skje en atferdsendring hos elg eller rådyr i et slikt omfang at det påvirker muligheten for ulven til å drepe disse byttedyrene.

Ulvedrept elg viktig for mår og rev

Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) har studert rødrev og mårs atferd ved ulvedrepte elger. Studien inngår i forskningssamarbeidet SKANDULV.

Dyr vurderer inntak av næring opp mot risikoen for å bli drept av konkurrenter. Årvåkenhet er en måte å oppdage fiender på i tide, men dette skjer da på bekostning av næringsinntaket. Her ble besøksfrekvens og atferd studert for rev og mår ved kadaverplasser etter ulvedrepte elger. Man antok at mår skulle være mer vaksomme på grunn av en økt predasjonsrisiko sammenlignet med den større reven.

Studien viste at rev besøkte flere kadaverplasser enn mår som begrenset sin kadaverutnyttelse kun til visse habitater. Rev hadde også en høyere besøksfrekvens ved kadaverplassene sammenlignet med mår. Begge arter hadde likevel lignende døgn- og sesongmessig utnyttelse av kadaverrestene fra de ulvedrepte elgene. Revene utnyttet

kadaverne for det meste i april–mai, mens april var tidspunktet da mår besøkte kadaverne med høyest frekvens. Rester fra ulvedrepte byttedyr er derfor sannsynligvis en viktig næringskilde for begge disse artene under den tid på året da mange arter har mangel på mat. Dette kan dermed lede til økt overlevelse for både unger og voksne individer.

Måren var mer vaksom enn rev ved kadaverplassene. Den økte årvåkenheten kom på bekostning av mårens næringsinntak. Vaksomheten hos mår ble påvirket av habitatet og sikten rundt kadaverplassen. Måren var likevel ikke mer vaksomme under de tider på døgnet da reven var som mest aktiv ved kadaverplassene. Studien viste at et mindre rovdyr er mer årvåket enn et større, noe som kan ha å gjøre med en økt risiko for predasjon. Men når det gjelder rev og mår påvirket habitatet rundt kadaverplassene mårens atferd mer enn tilstedeværelsen av en større konkurrent.

Hvis ulvene yngler, vil dette uttaket om sommeren være atskillig høyere i umiddelbar nærhet av hiet, mens det knapt merkes noe lenger unna. Dataene presentert i Zimmermanns avhandling

har kommet til nytte i den lokale og regionale forvaltningen av hjortevilt og har vakt betydelig internasjonal oppsikt.

Det var da det, men neppe nå...

Tekst og foto: Johan Storm Nielsen

Som det fremgår av teksten på støtten så skjøt Erik Eriksson 50 bjørner i grense-traktene mellom Jämtland og Snåsa, med den etter hvert så berømte bjørneriflen «Makalaus». Det var en munnladningsrifle fra slutten av 1700-tallet – antagelig laget i Nord-Trøndelag. Her på Snåsa hvor denne riflen havnet før den kom til Norsk skogmuseum fortelles det at han skjøt den siste bjørnen sittende på en kjelke dratt av sønnen...

Tore Fossum ved Skogmuseet på Elverum skriver i et lokalt historisk hefte at en av bjørnene Eriksson skjøt skal være en av de største bjørnene skutt i Skandinavia. Skinnen hadde en lengde på 3,45 meter. Erik Eriksson drev gård på Bjørkede i Åre kommune bare et par kilometer fra Snåsgrensens – trengt inne mellom Skäckarfjällets naturreservat og Svenskådalens naturreservat på svensk side og Blåfjella-Skjækerfjella nasjonalpark på norsk side. Her er det store øde sammenhengende skogområder som er gode bjørnebiotoper. Hvor mange bjørner som reelt sett blir skutt i området i vår tid er det vel ingen som egentlig vet. Nå er det reindriften og en og annen turgæier som totalt dominerer disse områdene.

«Jaktprat»

En frisk vise med Øystein Sunde inneholdt noe om å skyte på alt som rørte på seg. Slik virket det i oppslag i telemarksavisen i februar i år – tre årssunger (hele kullet) av gaupe felt i løpet av minutter på et område der det ikke burde vært jakt i det hele tatt.

Forholdene om morgenen en tidlig februar-dag når man tenker på lys var langt fra optimale for jakt. Da var det dårlig skytelys.

Området er lite, ca. 250 dekar, og er et friområde i Tinn kommune med bebyggelse og barnehagen Vesletun.

Viltet i dette området har dårlige odds. Tinnsjøen befinner seg på den ene siden. I øst og vest er det elver, og i nord ligger

riksveien. Dette er en skikkelig felle!

Jakten ble politianmeldt (av meg og flere), men det ble henleggelse!

Jeg henvendte meg til grunneier, Statskog, i april, men har ikke en gang fått bekreftelse på at noe skriftlig er mottatt.

I brevet foreslo jeg et forbud mot jakt med rifle på dette lille kommunale friområdet, men det ser ut til at jeg snakker til «veggen» – den berømte byråkratiske.

Kan noen av *Våre Rovdyrs* lesere fortelle meg hvordan jeg kan gå fram for om mulig få et svarbrev fra Statskog – for jeg skal ikke gi meg. Noen må snakke for dyra!

Kolbjørn Sando, Rjukan

Husdyrtapet ned

Det er en betydelig nedgang i husdyr tapt til rovdyr i 2014 sammenlignet med fjoråret viser en oppsummering fra Klima- og

miljødepartementet. Både antall søknader og antall sau som er søkt erstattet er sterkt redusert.

Leserbrev

Mer sau i yngelområde

Til tross for rekordstore skadeutbetalinger til saueholdet på Snåsa i 2013 er det de siste par årene etablert 5 nye sauebesetninger. Beiteområdet til den største av disse besetningene er valgt i et lavereliggende skogområde der mulighetene for innvandring av bjørn fra Sverige er størst.

Mye ulovlig ulvejakt

– Vi har gjennom forskning i mange år påvist at det er omfattende jakt på ulv i Norden, også i Norge, sier Petter Wabakken, forsker ved Høgskolen i Hedmark, til *Østlendingen*. Vi har brukt mange og uavhengige metoder – og vi har vitenskapelig aksept for våre forskningsresultater. I løpet av en 10-årsperiode kan vi påvise at like mange ulver dør på en illegal måte som det er ulver som dør av naturlige årsaker (alderdom, påkjørsel, skade, sparket i hjel av elg eller lovlig felling). Dette er resultater som ikke kan underslås, sier Wabakken.

Tyr og Fenris. John Bauer (1882–1918).

Fenrisulven, Tyr og Odin

Tyr var både visdomsgud og krigsgud og den modigste av alle gudene i norrøn mytologi. Tyr hadde bare en hånd. Fenrisulven vokste opp blant gudene og ble etter hvert så stor og sterk at bare Tyr turde å føre ham. Gudene lagde to lenker som de forsøkte å binde ham med, men ingenting hjalp. Til slutt lagde noen dverger flere lenker bestående av lyden av katterpoter, kvinnens skjegg, fjellets røtter, bjørnens sener, fiskens pust og fuglens spytt. Lenkene var glatte og myke som silkebånd, men ufattelig sterke. De viste dem til Fenrisulven og ba ham prøve å slite dem i stykker. Ulven mistenkte noe lureri, så han forlangte at en av dem skulle legge hånda i munnen hans for å avverge det. Bare Tyr hadde mot nok og la høyre hånd i kjeften på ulven. Fenrisulven ble bundet, og da han prøvde å komme løs var han fanget. Bindingen ble sterkere og strammere dess mer han strevde. Da lo alle gudene, bortsett fra Tyr som mistet hånda.

Odin og Fenris. Dorothy Hardy (1891–1925).

Når verdens undergang, Ragnarok, er nær, rir Odin først med gullhjel, brynje og spydet Gungne. Han angriper Fenrisulven. Fenrisulven sluker Odin, men blir selv drept av Vidar. Hele verden går til grunne i flammer. Solen svartner, jorden synker i havet og de klare stjernene faller fra himmelen.

Baksmell i retten

På bakgrunn av pågående sak om ulovlig ulvejakt i Hedmark har redaksjonen like godt spunnet en hel rettslig prosess rundt et tenkt tilsvarende tilfelle. Slik går no dagen...

Våre medlemmer fra Solør, Vinger, Odal og nedre Hallingdal bes avstå fra muntlig gjengivelse grunnet uttalefravær av distinkt y.

En kar i Hedmark sto for en stund siden i tingretten tiltalt for ulovlig jakt på ulv. Han ble på god avstand observert sittende på huk med rifle på fredet grunn. Samtidig ble det hørt skuddlignende lyd i den retningen og funnet flere døde ulver i nærheten. Han sto imidlertid fast på at han hadde dårlig mage og bare skulle gjøre sitt formodne på et egnet sted som tilfeldigvis viste seg å være fredet område. Døde ulver kjente han ikke til. Tingretten godtok forklaringen med følgende begrunnelse:

Det er ikke godtgjort at tiltalte ikke kjente et påtrengende behov og således kan ha rimelig grunn til å villfare i stundens øyeblikk. Retten kan, alle forhold sett under ett og i henhold til naturloven, ikke avklare med sikkerhet om tiltalte var enten i ferd med å skyte eller skite.

Aktoratet ved Økokrim anket dommen til lagmannsretten. Retten la vekt på at tiltalte ble sett sittende på huk med rifle og at det ble hørt skuddlignende lyd, men kom til at det ikke var nok til en domfellelse:

Det er ikke godtgjort at tiltalte ikke kjente et påtrengende behov og således kan ha rimelig grunn til å sitte på huk i et så påtrengende øyeblikk at han ikke ikke rakk å legge fra seg rifla. Retten kan, alle forhold sett under ett og i henhold til naturloven, ikke avklare med sikkerhet om tiltalte huket seg ned for enten å skyte eller skite eller at kilden til lyden kan tilbakeføres til det ene eller det andre.

Aktoratet anket dommen til Høyesterett med henvisning til skyldspørsmålet med særlig vekt på at tiltalte handlet med den nødvendige subjektive skyld. Tarmprosesser kan ikke adskilles fra øvrig organisme i skyldspørsmålet. Det vises for øvrig til lovens krav om straffbarhet for å huke seg ned med rifle samtidig som man har påtrengende behov. I skjerpene retning at det kommer skuddlignende lyder og at døde ulver påtreffes i nærheten. Høyesterett kom til at tiltalte måtte dømmes med slik konklusjon:

Det er ikke godtgjort at tiltalte ikke kjente et påtrengende behov og således kan ha rimelig grunn til å sitte på huk. Det er heller ikke godtgjort at lyden kom fra en spesifikk kilde hos tiltalte. Retten trenger likevel ikke, alle forhold sett under ett og i henhold til relevant lovverk, avklare med sikkerhet om de døde ulvene skyldes tiltaltes omgang med rifle. Retten finner dog ikke dette avgjørende for saken, men ser det som utvilsomt at tiltalte har drept ulvene med kraftig ammunisjon og stor presisjon og således enten er god til å skyte eller god til å skite.

52 jervekull i Norge i år

Det er i år registrert 52 kull med jervevalper i Norge, og det er åtte flere enn i fjor. Bestanden teller totalt ca. 340 voksne individer, viser en ny rapport fra Rovdata.

Mannskaper fra Statens naturoppsyn (SNO) har i vinter, vår og sommer vært ute i felt og kontrollert kjente og nye hiplasser på leting etter jervekull. Materialet er nå gjennomgått og kvalitetssikret av Rovdata, og resultatet viser en oppgang på åtte jervekull fra i fjor.

Over bestandsmålet

– Det ble i fjor registrert 44 valpekull, noe som var det laveste antall registrerte kull siden 2002, men også det over bestandsmålet. I år er antall registrerte kull steget til 52, som er 13 flere enn det nasjonale målet, forklarer Morten Kjørstad – leder i Rovdata.

Det er slått fast av Stortinget at det skal fødes 39 kull med jervevalper i Norge hvert år. Bestanden har ligget over målet hvert år etter 2002, da det ble registrert 30 valpekull i landet.

343 voksne jerver

Ut fra antall registrerte jervekull kan det estimeres hvor mange voksne jerver det er i bestanden.

– Bestanden er i år beregnet til å bestå av 343 voksne jerver, og dette er en liten nedgang fra 350 dyr i fjor. Dermed fortsetter nedgangen fra 2012, da estimatet var på 395 individer, sier Kjørstad.

Beregningene tar utgangspunkt i kunnskap om hvor mange individer det er i en jervebestand ut for hver tispe i bestanden som føder valper. For å minske effekten av store årlige variasjoner i antall registrerte

kull, blant annet fordi det varierer hvor mange tisper som føder valper hvert år, brukes et snitt for de tre siste årene.

– Antallet valpekull kan derfor variere mye mellom år, selv om antallet individer i bestanden er det samme, forklarer han.

Bestandsmålet er nådd i alle regioner

Det nasjonale bestandsmålet på 39 jervekull er fordelt på fem av åtte forvaltningsområder for rovvilt i Norge. I år er antallet kull over bestandsmålet i samtlige fem regioner, med unntak av region seks, som er trøndelagsfylkene og Møre og Romsdal. Her ble det registrert ti kull som er nøyaktig på målet.

I rovviltregion fem, som er Hedmark, er det registrert ti kull og dette er dobbelt så mye som bestandsmålet i regionen.

Jerv. Foto: Morten Kjørstad/Rovdata.

I region tre, som er Oppland, er det i år registrert sju kull, og er dermed tre kull over målet. Også i region sju, som er Nordland, er det registrert tre kull mer enn bestandsmålet. Målet er ti kull, mens det ble registrert tretten.

Lengst i nord i region åtte, som består av Troms og Finnmark, var det i fjor en formidabel nedgang i antall registrerte kull

fra året før, fra 28 kull i 2012 til 11 i 2013, og ingen av fjorårets kull ble registrert i Finnmark. I år er antallet kull i regionen på samme nivå som i fjor.

– Med fem kull i Finnmark og sju i Troms er det registrert tolv jervekull i region åtte i år. Dette er to over bestandsmålet, sier Kjørstad.

DNA-rapport rundt nyttår

Jervebestanden blir også overvåket ved hjelp av DNA-analyser av innsamlede ekskrementer og hår funnet på snøføre etter nyttår. Resultatet fra innsamlingene sist sesong skal være klart rundt årsskiftet.

Sjeldent ulvebesøk i Sogn og Fjordane

DNA-analyser viser at det var en hannulv fra Sverige som stod bak skader på sau i Naustdal kommune i Sogn og Fjordane på sensommeren i år.

I august og september ble det meldt om skader på sau i Naustdal kommune, og mistanker ble reist om at ulv stod bak. Totalt åtte sauer er registrert drept av ulv i området i følge databasen Rovbase.

Rovdata har nå analysert en ekskrementprøve som ble samlet inn på stedet for DNA, og resultatene bekrefter at det var en ulv som stod bak tapene.

– DNA-analysene viser at det var en hannulv fra det helsvenske reviret Kläggen som var på ferde. Kläggen ligger i Värmlands län, ca. en mil fra riksgrensa mot Norge. Ulven har tilbakelagt en distanse på minst 405 kilometer i luftlinje før den kom til Sogn og Fjordane, sier Morten Kjørstad – leder i Rovdata.

Sjelden gjest

Dokumenterte ulvebesøk i Sogn og Fjordane er sjelden kost. I 2001 ble det

antatt at en ulv drepte to sauer i Luster kommune, men dette ble aldri bekreftet med DNA eller synsobservasjoner. Før denne hendelsen må vi helt tilbake til 1950 for å finne en dokumentert observasjon av ulv i fylket.

Den gang ble det skutt en stor hannulv i nettopp Naustdal kommune.

– Tidlig på 2000-tallet ble det gjennomført genetiske analyser av en tann fra denne ulven, som er oppbevart på museum. Analysene viser at ulven høyst sannsynlig var en immigrant fra den finsk-russiske ulvebestanden, sier Øystein Flagstad, som er genetiker i Rovdata.

Kjent vandringsmønster

Felles innsamling og sammenstilling av ulveprøver i Norge og Sverige gjør det blant annet mulig å følge unge ulver som vandrer ut fra sine fødselsrevir på jakt etter en partner og et egnet leveområde, selv om de krysser riksgrensen.

– Vandringsmønsteret til ulven som er fanget opp i Naustdal nylig sammenfaller med mønsteret vi har avdekket gjennom bestandsovervåkingen de siste årene. Valper født i Sverige har en tendens til å vandre vestover og dermed til Norge, og valper født i Norge tenderer til å vandre i motsatt retning, avslutter Kjørstad.

Ulven som tok sau i Naustdal tilbakela minst 405 kilometer i luftlinje fra Värmland i Sverige. Kart: Rovdata.

Mårhund felt i Finnmark

En mårhund kom 2. november 2014 i kontakt med hunder i en hundegård i Børselv i Porsanger og ble avlivet av hundeeieren. Sist gang en mårhund ble avlivet i Finnmark var i Kautokeino i 2010, også den gang som følge av kontakt med hunder i hundegård. Funnet i Børselv er det nordligste funnet av denne arten i Norge og trolig også i global sammenheng. Det felte dyret var ei tispe som veide 6 kg. Dyret er sendt Veterinærinstituttet i Tromsø som foretar nærmere undersøkelse, blant annet for å avdekke alder og reproduktiv status.

– Mårhunden er en fremmed art for norsk fauna, og er svært uønsket blant annet fordi den kan gjøre stor skade på fugl, amfibier og krypdyr og som mulig bærer og spredde av parasitter og sykdommer, sier Yngve Svarte – avdelingsdirektør i Miljødirektoratet.

Det er siden 1983 påvist til sammen 12 spredte tilfeller av mårhund i Norge, alle nord for Trondheimsfjorden. I tillegg kommer 5 individer som ble ulovlig importert og avlivet i Agder.

Ble satt ut i Russland

Mer enn 9.000 individer av mårhund ble satt ut i Russland i perioden 1929–1955, og arten har senere spredt seg naturlig vestover. Hvert år felles et betydelig antall mårhunder i Finland. I både Norge og Sverige legges det ned en betydelig innsats for å avdekke forekomst av mårhund i landet. Norge bidrar også med midler for å opprettholde en økt beredskap og fangst av mårhund i områdene rundt Bottenviken i Sverige og Finland.

Den felte mårhundtispa er sendt Veterinærinstituttet i Tromsø som foretar nærmere undersøkelse. Foto: Petter Kaald/Statens naturoppsyn.

– Det er viktig å minimalisere risikoen for videre spredning av mårhund nordover og vestover inn i Norge. Fellingen i Børselv viser at behovet er tilstede for å opprettholde aktiviteten på dette området, sier Svarte. Også i flere europeiske land er det fokus på å begrense spredningen av mårhund, ikke minst i Danmark og Nederland som har en økende mengde observasjoner.

Stort miljøproblem

Fremmede arter er et av våre største miljøproblem. En del arter som introduseres til steder der de ikke forekommer naturlig medfører svært negative effekter på naturmangfoldet. De kan for eksempel opptre som konkurrenter til eller predatorer på stedegne organismer – eller være sykdomsspredere.

Erkjente straffskyld for oppbevaring av sjeldne dyr

En 52-åring fra Andebu i Vestfold innrømmer brudd på en rekke lover etter at det ble funnet mange sjeldne dyr i hjemmet hans. Saken mot ham kom opp i Tønsberg tingrett i begynnelsen av desember og er ikke ferdigbehandlet før dette heftet av *Våre Rovdyr* gikk i trykken. Tiltalen inneholder brudd på viltloven, ligningsloven, merverdiavgiftsloven, våpenloven og NAV-svindel, skriver *Tønsberg Blad* 1. desember.

Hjemme hos mannen, som er autorisert preparant, gjorde politiet funn som førte til at han ble tiltalt for å ha oppbevart mange sjeldne fugler og andre registreringspliktige dyr.

Mannen innrømte å ha oppbevart en rekke både sjeldne og mer vanlige fugler og dyr uten å registrere dem:

I en periode etter 27. mars 2009 oppbevarte han fire døde vandrefalker, og i en periode etter 21. juli 2011 oppbevarte han sju døde vandrefalker. Foruten oppbevaring av død hønsehauk, grønnspett, to kattugler og en spurvehauk oppbevarte han også død en vandrefalk i en periode etter 26. januar 2013

Den 5. mars 2013 hadde han i sin besittelse en mengde registreringspliktig dødt vilt. I en fryser hadde han et ulveskinn, et grizzlybjørnskinn, en kjernebit og et moskusokseskinn. Det ble også funnet flere utstoppede dyr: et grizzlybjørnkranie, et ulvekranie, åtte vandrefalker, tre jaktfalker, og fire kattugler. Det ble også funnet en utstoppet havørn og en hønsehauk som ikke var riktig merket, og en utstoppet kongeørn som ikke var registrert.

Da Mattilsynet var på inspeksjon der mannen bor i Andebu 5. mars i fjor, ble det oppdaget at de levende fuglene mannen hadde ikke ble tatt godt nok vare på.

I tillegg til å være tiltalt for brudd på viltloven, er mannen anklaget for brudd på ligningsloven og merverdiavgiftsloven, fordi han ikke har rapportert inntektene han hadde som preparant i 2012.

Han er også tiltalt for NAV-svindel fordi han hevet arbeidsavklaringspenger og uførepensjon samme året som han hadde inntekt på minst 122.700 kroner fra virksomheten som preparant. Han er også tiltalt for brudd på våpenloven, fordi to hagler ikke var sikret i våpenskap.

Ulvehistorikk på YouTube

Ingemar Brelin sporet ulv (varg) i Nord-Värmland fra 1977, men skaffet kunnskap om artens forekomst i disse grensetraktene fra 1950-tallet. Han var en av Sveriges mest erfarne ulvesporere. Viggo Ree og Arne Flor fra Foreningen Våre Rovdyr besøkte Brelin i hans hjem i Stöllet den 3. oktober 2012 og gjorde et drøyt timelangt intervju med den ulvekyndige pensjonisten. Ingemar Brelin døde den 28. desember 2013. Intervjuet ligger på YouTube og kan enkelt søkes opp med søkeordet «Brelin» eller via FVRs nettsider.

Ulv med fast tilhold i Danmark

Hannulven som ble påvist sju ganger på Jylland i Danmark i 2013 oppholder seg fortsatt der. Ifølge den tyske ulveforskeren Ilka Reinhardt betraktes en ulv hjemmehørende i et område hvis den med sikkerhet er påvist samme sted to ganger med seks måneders mellomrom.

– Det må i høyeste grad sies at være tilfellet for denne ulven og betyr at vi dermed har det første bevis på at ulven er fastboende i Danmark, sier seniorforsker hos Nasjonalt center for miljø og energi (DCE) ved Aarhus Universitet, Liselotte Wesley Andersen.

Til tross for de mange tegn på ulvens liv i Danmark, er det stadig kun funnet DNA-prøver fra hannulver. Forskergruppen har ingen dokumentasjon for hverken hannulver eller valper, selv om de kjenner til ryktene som verserer om ulvefamilier.

Antall ulver i Danmark vil avhenge av næringsmulighetene, egnede yngleområder og dødelighet. Ut fra egnede leveområder vurderer DCE at det er plass til ca. 10 familiegrupper. Dermed vil det være tale om ca. 80 ulver i familiegrupper og et ukjent antall streifullv. DCE vurderer at det vil være næringsmessig kapasitet for rundt 100 ulver på Jylland.

NASJONAL KONFERANSE OM ROVVILT, BEITEDYR OG SAMFUNN

12.–13. januar 2015

Rica Hotel Hamar

Noen av programpostene:

Oystein Flagstad, Rovdata:
Hvilken informasjon gir innsamling av møkkprøver fra store rovdyr?
Eksempler fra ulike deler av landet

Camilla Wikenros, SKANDULV:
Ulvens tilbakekomst – virkning på byttedyr, konkurrenter og åtselere

John Odden, NINA:
Mekanismene bak gaupas predasjon på sau

Jenny Mattisson, NINA:
Jerv i reinbeiteområdene – og nytt om jerv versus sau og gaupe versus rein

Torbjörn Nilsson, Naturvårdsverket, Sverige:
Levedyktighetsanalyser for skandinaviske bestander av bjørn, gaupe og jerv

Slavomir Find'o, Carpathian Wildlife Society:
Erfaringer med vokterhunder i Slovakia og relevans for sauehold i Norge

Ketil Skogen, NINA:
En velkommen ulveflokk i Østmarka?
Holdningsundersøkelse

Mer info og påmelding:
www.naturutvikling.no
lisbetba@online.no
93287255

 NATUR, UTVIKLING & DESIGN

Ulvjakt i Sverige

Svenske miljøorganisasjoner reagerer sterkt på myndighetenes vedtak om lisensjakt på foreløpig 36 ulver (pr. 28. november) i 2015. Av disse har Värmland en kvote på 24 dyr og Örebro län 12 dyr. Organisasjonene ser ikke bort fra at sluttkvoten ender opp på minst 45 ulver. I henhold til den tidligere regjeringens beslutning skal den svenske ulvebestanden reduseres betydelig.

Domfelt for felling av tre med kongeørnreir

Hålogaland lagmannsrett har dømt en gårdbruker til betinget fengsel i 21 dager og bot på 18.000 kroner for overtredelse av naturmangfoldloven ved felling av et tre med et kongeørnreir. Hennes nabo ble idømt en bot på 15.000 kroner. I tillegg har lagmannsretten idømt delinndragning av en motorsag og en ATV som ble benyttet ved fellingen. Avgjørelsen inneholder viktige premisser om forståelsen av naturmangfoldloven § 15 første ledd om at enhver plikter å unngå å påføre unødig skade og lidelse på viltlevende dyr og deres reir, bo eller hi.

Dommen er avgjort etter anke over tingrettens lovanvendelse under skyldspørsmålet. Lagmannsretten var ikke enig i tingrettens lovforståelse. Etter lagmannsrettens syn gir en naturlig forståelse av ordlyden i § 15 første ledd klart uttrykk for at annet punktum utgjør et selvstendig, straffsanksjonert påbud. Lagmannsretten fant videre at de nødvendige forutsetninger var til stede for å avsi ny dom i saken basert på tingrettens domspremisser.

Lagmannsretten domfelte på denne bakgrunn gårdbrukeren og hennes nabo som deltok i fellingen, for forsettlig overtredelse av naturmangfoldloven og motorferdsloven.

Straffen var noe lavere enn påstått fra påtalemyndigheten, men likevel markert og merkbar. Lagmannsretten uttaler generelt at «allmennpreventive hensyn tilsier at overtredelser av naturmangfoldloven må møtes med en markert og merkbar reaksjon. Oppdagelsesrisikoen er lav, og gjerningsmennene vil ikke sjelden mene å ha aktverdige grunner for sine handlinger og ha støtte for sitt syn i lokalsamfunnet. Reaksjonen vil da få større betydning i seg selv».

Saken ble anket til Høyesterett der ankeutvalget 25. september 2014 sa seg enig i lagmannsrettens forståelse av naturmangfoldloven § 15, hvorefter vernet etter bestemmelsens andre punktum er generelt, og ikke begrenset til høsting og annet uttak av viltlevende dyr. Anken over lovanvendelse og straffutmåling ble dermed ikke tillatt fremmet for Høyesterett. Lagmannsrettens dom er dermed rettskraftig.

Seks personer tiltalt

ØKOKRIM har i oktober tiltalt seks personer fra Hedmark for forsøk på å felle ulv i Elverum kommune 15. februar i år. ØKOKRIM mener jakten var ledd i organisert kriminalitet.

I tillegg er én av de tiltalte mistenkt for å ha skutt ulv på reveåte 14. mars. Denne mannen og én til av de tiltalte er i tillegg tiltalt for brudd på våpenloven. Saken mot fem andre personer, som gjaldt felling av ulv i Slettås vinteren 2012–2013, er henlagt på bevisets stilling.

Etterforskningen er gjort av ØKOKRIM i nært samarbeid med Hedmark politidistrikt. Saken kommer opp i tingretten i mars 2015.

Mistenkte ulvejegere frikjent

SVERIGE: Fem menn fra Härjedalen ble i mai 2012 mistenkt for ulovlig ulvejakt. I følge aktor Åse Schoultz skal en av dem ha forsøkt å søke, spore og forfølge ulv med snøscooter samtidig som de andre plasserte seg i terrenget klare til å skyte. I slutten av november 2014 ble imidlertid alle frikjent av tingretten som anså at bevisene ikke strakk til. Aktor har allerede varslet at dommen skal ankes.

Tiltalt for ulovlig jakt

ØKOKRIM har tiltalt en Trysilmann for grove brudd på naturmangfoldloven, viltloven, dyrevelferdsloven og hundeloven. Mannen skal ha jaktet på vilt, særlig rødrev, ved bruk av hund, der hundene med hensikt skal ha blitt sluppet løs for å hets og angripe viltet.

Tiltalte skal også ha medvirket til å jage og avlive innfanget katt som hundeholderne har sluppet foran hundene sine, med det formål at hundene skulle jage, hets og bite i hjel katten med hundeholderne som tilskuere.

Trysilmannen ble i 2009 domfelt for ulovlig felling av bjørn hvor hund også ble benyttet i jakten. Han ble samtidig fradømt retten til å utøve jakt og fangst i tre år. Politiet fratok ham på grunnlag av dommen tillatelsen til å være i besittelse av våpen og ammunisjon, en tillatelse han ikke har fått tilbake. Tiltalen omfatter poster knyttet til ulovlig jakt i tidsrommet tiltalte fortsatt hadde jaktforbud og hvor han benyttet våpen uten tillatelse fra politiet.

Kjørte vekk skutt ulv – dømt til fengsel

En pensjonert politimann fra Elverum ble i en ØKOKRIM-sak dømt til 16 dagers ubetinget fengsel av Sør-Østerdal tingrett i slutten av september etter at han hjalp en annen med å kjøre vekk en ulv sistnevnte hadde skutt på reveåte 14. mars i år. Retten skriver at «siktede i denne saken, som har flere års erfaring som tjenestemann, kjenner godt til hvilken skade det kan medføre for etterforskningen at det handles slik som han har gjort i dette tilfelle». Domfelte kom til åstedet etter at ulven var felt, og det var først ved ankomst til åstedet han ble kjent med at det var skutt en ulv. Han sa da ja til å frakte ulven i sin bil til et uthus 1–2 kilometer unna. Domfellelsen gjelder straffeloven § 132 første ledd, som setter forbud mot å bringe til side bevis i den hensikt å motarbeide en etterforskning som kunne ventes.

Retten tar utgangspunkt i at brudd på straffeloven § 132 første ledd etter praksis skal straffes med ubetinget fengsel. Videre vises det i skjerpende retning blant annet til den lave oppdagelsesrisikoen, og til at det generelle straffnivået ved miljøkriminalitet har økt de siste årene. Retten peker også på at en felt ulv har «en informasjonverdi for forvaltningsmyndighetenes arbeid». Mannen dømmes videre til inndragning av 15.000 kroner av verdien av bilen som han brukte til den straffbare handlingen.

Påtalemyndigheten fikk ikke medhold i kravet om tap av retten til jakt og fangst. Retten viser blant annet til at saken ikke gjelder overtredelser av viltlovgivningen og våpenlovgivningen, og til at det ikke foreligger tidligere tilsvarende saker. Saken gikk som tilståelsesdom.

Forskere kritiserer soneforvaltningen

I en kronikk i ulike aviser i slutten av november mener ni forskere at lappeteppet av små rovdyrsoner må fjernes. Sonene må bli større og samordnes over store arealer, omfatte flere rovdyrarter og være der rovdyr naturlig slår seg ned.

– Skal man ha større områder, så er det klart at man må gjøre noe med for eksempel bufenæringa. Har man områder som

er mye større enn dagens ulvesone, så vil man nok uansett komme bort i områder med sau. Da må sauene endres i så fall, sier en av forskerne, Kristin Gangås, til NRK.

– Dagens rovdyrsoner fungerer ikke som de skal. De skal jo være konfliktdeplende, men vi har ikke sett noe til det med disse sonene de siste åra, sier Gangås.

Fjellets ensomme vandrer

En ny og fremmed lukt når den følsomme nesen. Foto: Rune Bjørnstad.

Av Geir Sjøli

Det er seinvinter i høgfjellet. Et intenst sollys reflekteres av nysnøen. En skapning bykser seg fram gjennom snøen. Det ligner en liten bjørn, og virker nesten svart i alt det hvite. Jervtispa har løpt langt for å finne fram til reinshodet hun gjemte i ei ur i fjor høst. Det er flere timer siden hun forlot ungene i hiet inne i snøskavlen. Matlageret minker stygt, og hun må lenger og lenger unna for å hente bortgjemte godbiter. Den kraftige jervkjeften har ingen problemer med det frosne reinshodet. Sulen plager henne, og hun gleser i seg av det frosne kjøttet. Hun eter nesten halve hodet før hun begynner å bære det tilbake til hiet og de sultne ungene.

Plutselig stopper hun, slipper reinshodet og lytter. En summende lyd langt borte gjør henne oppmerksom. Hun griper hodet og løper videre. De brede labbene gjør at hun ikke synker særlig dypt i snøen. Lyden kommer raskt nærmere, og jerven er skremt. Det er mennesker på snøscooter som følger sporet hennes! Hun slipper kjøttet og øker farten, men det er få steder å gjemme seg. Hun vet om et sted med grov ur og blokkmark, men det er langt dit,

og hun må over et islagt vann for å komme fram. Jervtispa løper så snøen fosser om labbene. Plutselig smeller et skudd, og snøen spruter bak henne. Hun ser nå ura foran seg og tar ut sine siste krefter. Enda et skudd smeller, og denne gangen napper det i pelsen hennes.

Været kan skifte fort i høgfjellet. Plutselig kommer skodda drivende. Det er som om selve fjellheimen ønsker å verne den. Snart kan ikke menneskene se jerven lenger og må saktne farten. Tispa har nådd ura og gjemmer seg mellom steinene. Vinden visker ut sporet hennes, og menneskene drar bort. I ly av tåka løper hun tilbake mot hiet og ungene.

Men hiet har hatt besøk!

Inngangen er gravd ut, og lukten av mennesker river i nesen. Raskt krabber hun inn i hiet, men ungene er borte. Hun snerrer og flekker tenner mot den forhatte menneskelukten. Hun vil ut og lete etter ungene! Et svakt klynk i den innerste kroken av hiet får henne til å snu. Da menneskene gravde seg inn i hiet, fant de ikke den minste ungen. Forsiktig tar mora den vesle ungen, ei jervtispe, i kjeften og bærer henne ut.

Hun må finne et sikrere sted å gjemme den. Flere kilometer unna finner hun et passelig hulrom i ei grovsteinet ur. Hun legger seg ned og lar ungen patte. Mora er skremt, og først andre natta våger hun seg ut. Sulen driver henne av sted på en hvileløs leting etter mat.

Den gamle reinsimla orket ikke å følge flokken lenger. I flere dager har hun gått alene. Hun sparker opp snøen, finner noe lav og gir seg til å beite. Etter en stund legger hun seg ned. Plutselig farer en mørk skygge ut fra tåka og opp på ryggen til reinsdyret. Den kraftige jervkjeften knekker nakken på reinen før den får reist seg. Jervtispa står et øyeblikk stille, vører og lytter før hun begynner å ete. Hun eter seg god og mett før hun river av et lår for å ta med til ungen. Den er nettopp begynt å spise fast føde. Hun drar restene av reinen inn mellom to steiner og sparker snø over.

I flere dager ligger jervene i ro i ura. Mora hentet resten av reinsdyret, så de har hatt nok å ete. Jervungen har ingen søsken å leke med, så ei skinnfille fra reinen må greie seg. Det har igjen snødd, og flere ganger merker jervene at det er mennesker i nærheten. Det er farlig å gå ut og sette spor nå!

En snøgrå kveld må mora likevel ut på matleting. Det er bare noe beinrester igjen av reinen. Hun bykser ned fra ura og utover fjellvidda. Seint på kvelden når hun fram til noen seterhus. Hun har vært her før, og har ofte funnet en matbit. Også denne gangen lukter det mat, og hun nærmer seg seterhusene. Inne i vedskjulet henger et fenalår som seterfolket glemte å ta med seg da de dro fra setra sist høst, og det er dette jerven lukter.

Jerven gnager så flisene spruter av de morkne plankene i døra. Hun vil ha tak i dette som lukter mat. Snart er hullet stort nok til at hun kan smette inn, og der ser hun kjøttet! Det henger i en pose oppunder taket. Hun hopper opp, men greier ikke å nå det. Da klatrer hun opp på vedstabelen og spenner fra, og nå får jervkjeften tak. Både fenalåret og jerven bumser ned, og i en fart drar hun det med seg ut gjennom hullet i døra. Inne i vedskjulet raser all den pent oppstablede veden sammen. Utpå natta når hun ura hvor ungen venter. Maten mora hadde med denne gangen smaker rart, synes ungen.

Litt etter litt slipper vinteren taket under den stigende sola. Skogen står mørk i liene og tar til seg varme, bare om nettene kan det skjerpe seg til frost. I skumringa går jervene ut av ura, ungen følger lett mora på skaresnøen. I flere dager har den lekt utenfor hiet. Det var ikke noe bra sted lenger, smeltevann rant ned i ura og gjorde det vått og utrivelig, dessuten har menneskene vært ganske nær i det siste.

Best å flytte. Jervene bykser nedover fjellsida mot den mørke barskogen nede i lia. Det lukter svakt av mat derfra.

Fullmånen kommer opp, og fjellheimen bades i blekt lys. En hubro hiver seg ut fra berget og stryker lavt over jervene, men angriper ikke. En rev kanskje, men jerven blir for tøff. Litt etter roper den store nattfuglen fra berghylla: hu-hu.

Nede i barskogen finner jervene snart ut hvor lukta kommer fra. En elgkalv ligger på ei slette i skogen, og den lukter av ferskt blod. Brått stanser jervene. En ny og fremmed lukt når de følsomme nesene. To ulver har ligget i nærheten, og nå møter de jervene med dyp knurring og strittende pels. Elgkalven er deres. Nå er det fare på ferde! Alene ville hun kanskje ha tatt kampen opp med ulvene, men hensynet til ungen gjør at hun trekker seg tilbake

og sender ungen foran seg. Heldigvis er ulvene stappmette, og følger ikke etter. Etter ei stund kryper jervene inn under ei stor bustegran for å hvile. Det ble ingenting å ete i natt. Neste natt drar mora tilbake til elgskrotten alene. Nå er ulvene borte, men det er ennå noe igjen. Hun eter seg mett og river deretter av et stort stykke til ungen. Den kraftige kjeften knuser elgbeina. Ungen pistrer glad når mora kommer med mat.

Når snøen er borte og det er full vår med fuglelåt i liene, forlater jervene barskogen og drar opp i høgfjellet. Nå begynner en god tid for dyra. Mat er det nok av denne tida med årskull av smånagere og fuglunger som sitter skrikende på bakken. Jervene streifer vidt omkring på denne tiden, og en sjelden gang ser de andre jerver. Av og til markerer mora området sitt ved å gni seg mot steiner for å avsette sin egen lukt. Nå kommer også sauene til fjells, men de tobeinte er i nærheten, så jervene tør ikke nærme seg. Sauer er lette å fange. Hun tok flere sist sommer.

Ei månelys julinatt nærmer jervene seg saueflokkene som er gått til ro. De kjenner ingen lukt av tobeinte. Vinden blåser fra sauene mot jervene slik at de ikke merker faren som nærmer seg. De siste metrene kaster jervemora seg frem i lange byks, får tak i en sau, og de kraftige kjevne knekker nakken på sauen. Men dyret har bjelle, og straks er flokken på vill flukt. Jervtispa rekker å drepe to lam til før flokken er løpt unna. Jervungen ble helt forvirret av alle sauene. Den prøvde å fange flere på en gang, men alt den fikk tak i var noen munnfuller med ull.

Jervene eter seg gode og mette. Et helt lam blir spist. Det andre bærer hun med seg. Tispa vil vekk nå. Erfaringen sier henne at etter at hun har drept sau vil de tobeinte snart dukke opp. Hun gjemmer det andre lammet i ei ur og sparker mose over. Deretter deler hun opp sauene og gjemmer stykkene oppe i et tre, slik at ikke reven får tak i det. I flere dager holder jervene seg i ro og eter av sauekjøttet. Nede i dalen ser de at de tobeinte har kommet. De har en hund med, men et regnvær har visket ut lukter etter jervene, og snart forsvinner de tobeinte og tar sauene med seg. Utover sommeren farer jervene omkring i moras område. Det er nok mat, og ungen vokser raskt. Av og til tar mora seg en tur alene. Noen ganger møter hun hannjerven, og etter et møte

bærer hun enda en gang spiren til nytt liv i seg.

Ei høstnatt mens jervene streifer omkring, kommer de til en setervoll. De har vært her før, og det er ofte mus å finne nær menneskehet. De kjenner lukt av mat i skogkanten. I et lite hus av stokker ligger et sauehode! Ungen er sulten og løper fram for å smake. Mora knurrer advarende, men det er for sent. To lemmer faller ned, og ungen er stengt inne i revefella. Den knurrer og piper fortvilet, prøver å grave og bite i stokkene, men til ingen nytte. Mora blir skremt og stikker seg vekk, men kommer snart tilbake. Det er langt på natt, snart vil det lysne, og de forhatte tobeinte kan dukke opp. Hun kan kjenne lukten av dem inne i seterhuset.

Mora snuser rundt revefella, prøver å finne en åpning. I hjørnet mellom stokkveggen og falletten får hun snuten inn. Den redde ungen slikker snuten og piper redd. Det er ikke langt ned til seterhuset, og nå kommer et menneske ut, står en stund og går inn igjen. Da griper mora tak i lemme og gnager så flisene spruter. Det gjelder å få ungen ut før det blir lysere. Hun knekker en hjørnetann i den harde veden, men gnager videre, og snart får ungen ut hodet. Da høres igjen lyder fra seterhuset. Et menneske kommer ut, får øye på jerven og kommer løpende. I en siste kraftanstrengelse greier mora å knekke en planke. Ungen smetter ut, og dyra forsvinner i bjørkeskogen.

De hører at mennesket roper bak dem.

Etter denne hendelsen drar jervene langt vekk fra menneskenes boplasser. Det er reinsjakt i fjellet nå, med mye folk overalt, og ofte smeller skudd. I denne tiden holder jervene seg skjult om dagen. Etter jakta er det mye mat å finne. Skadeskutte dyr finner jervene flere av, og det ligger mye slakteavfall. Rev, jerv, kongeørn og ravn lever godt denne tida.

Det er nå blitt seinhøst, og tida er kommet da ungen skal skilles fra mora. Sjeldnere og sjeldnere går de sammen. Av og til møtes de en stund før de igjen skiller lag. Den unge jervtispa går nå en vanskelig tid i møte. En morgen er fjellet igjen dekket av snø. Over vidda løper et dyr. Den ligner en liten bjørn der det bykser fram i alt det hvite.

Fjellets ensomme vandrer går en ny vinter i møte.

Bestandsovervåking av gaupe i 2014

Fra og med 2013 samarbeider Sverige og Norge om overvåkingen av store rovdyr i Skandinavia. I 2014 er antallet beregnet til nesten 200 familiegupper av gaupe totalt i Sverige og Norge.

Overvåking av gaupe gjennomføres årlig for å kunne følge utviklingen i gaupebestanden, og tilpasse forvaltningen deretter. Fra og med 2013 samarbeider Sverige og Norge om overvåkingen i Skandinavia, blant annet gjennom en ny felles overvåkingsmetodikk, en felles database for registrering av overvåkingsdata (www.rovbase.no), samt et felles rapporteringssystem for allmennheten (www.skandobs.no). Målet er at overvåking, rapportering og presentasjon skal gjøres på samme måte i begge landene, og dermed gi sammenlignbare resultater for den norsk-svenske populasjonen.

Länsstyrelsen i Sverige og Statens naturoppsyn (SNO) i Norge er ansvarlige for å gjennomføre feltregistreringene av store rovdyr i Skandinavia, og registreringene gjennomføres i samarbeid med næringsutøvere, allmennheten og jegerforbund. Länsstyrelsen og SNO har også ansvar for å kvalitetssikre og kontrollere observasjoner av store rovdyr i felt, som rapporteres inn av de nevnte partene. De skal også registrere informasjonen i Rovbase. Viltskadecenter har ansvaret for å kvalitetssikre dataene på nasjonalt nivå i Sverige, mens Rovdata har denne rollen i Norge.

Artikkelen er en gjengivelse av rapporten: Anon 2014. Bestandsovervåking av gaupe i 2014. Bestandsstatus for store rovdyr i Skandinavia 1–2014. Rovdata og Norsk institutt for naturforskning (NINA), Norge. Viltskadecenter, SLU, Sverige. Trondheim og Grimsö. 31 s.

Bestandsovervåkingen av gaupe er i første rekke rettet mot å dokumentere familiegupper, og i andre rekke forekomst av gaupe innen reinbeitedistrikter og län/fylker. Med familieguppe menes hunddyr som går sammen med en eller flere årssunger.

Miljødirektoratet og Naturvårdsverket har utarbeidet nye felles skandinaviske retningslinjer for bestandsovervåking av gaupe, som ble gjort gjeldende fra og med vinteren 2013/2014. Bestandsstørrelse og bestandsutvikling hos gaupe i Skandinavia overvåkes hovedsakelig gjennom registrering av familiegupper (hunddyr i følge med årssunger). Årlig gjøres en beregning av antall familiegupper ut fra alle dokumenterte og antatt sikre observasjoner av familiegupper (spor, synsobservasjoner og døde unger). Overvåkingen av gaupe er basert på en betydelig lokal medvirkning. Registreringene blir i all hovedsak gjort av lokalt personell på snøføre og rapportert inn til feltpersonell fra Statens naturoppsyn i Norge og Länsstyrelsen i Sverige, som er de myndigheter som har ansvaret for oppfølging og kontroll av observasjoner i felt. Beregningene av antall familiegupper gjøres ved hjelp av såkalte avstandsregler basert på kunnskap om forflytningsavstander og størrelser på leveområder hos radiomerkede gauper i Skandinavia, eller ved særskilling i felt.

I 2014 er det estimert 195,5 familiegupper av gaupe i Skandinavia (197 ulike familiegupper, men 3 av disse er registrert nær landegrensen til Finland og deles dermed med Finland). Av disse ble 53,5 familiegupper registrert i Norge og 142 familiegupper registrert i Sverige. Ut fra dette er den norske delen av bestanden beregnet til 313 gauper (95 % CI = 259–367). 142 dokumenterte familiegupper i Sverige tilsvarer 840 gauper (95 % CI = 740–940), men med tanke på at enkelte länsstyrelser i det midtre og sørlige forvaltningsområdet har rapportert lav dekningsgrad på overvåkingsarbeidet kan den svenske delen av populasjonen antas å være noe større.

Viltskadecenter og Rovdata sammenstiller antall familiegupper på nasjonalt og skandinavisk nivå. I Sverige sammenstilles også øvrig forekomst av gaupe (ingen, tilfeldig eller regelmessig) både per län og nasjonalt. Viltskadecenter og Rovdata skal også kvalitetssikre at alle grupperinger er godkjente og særskilte etter gjeldende instruksjoner.

Her presenteres antall familiegupper av gaupe i Skandinavia vinteren 2013/2014, samt en beregning av hvor mange dyr det tilsvarer.

Materiale og metoder

Gaupebestanden overvåkes i hovedsak gjennom sporing av familiegupper av gaupe på snøføre. Fra og med 2013 gjennomføres overvåkingen etter en felles skandinavisk overvåkingsmetodikk, utarbeidet av Naturvårdsverket i Sverige og Miljødirektoratet i Norge. Overvåkingen er basert på en betydelig lokal medvirkning, og registreringene blir

i all hovedsak gjort av lokalt personell og rapportert inn til feltpersonell fra Länsstyrelsen og SNO som foretar feltkontroll. Observasjoner kan også meldes inn gjennom en åpen publikumløsning på internett (www.skandobs.no). Metodikken beskrives i detalj i instruksjoner og faktablad som omhandler registrering og kvalitets-sikring i felt (Naturvårdsverket & Rovdata 2013c, d, e, f, g, h) og fastsettelse av antall familiegupper (Naturvårdsverket & Rovdata 2013a, b). Oppdaterte instruksjoner og faktablad finnes på www.rovdata.no og www.naturvardsverket.se.

Familiegupper registreres i perioden 1. oktober – 28. (29.) februar, og meldinger om familiegupper av gaupe blir i hovedsak kanalisert via lokalt feltpersonell til en regionalt ansvarlig hos SNO eller hos Länsstyrelsen. Basert på kvalitets-sikringen som gjøres av feltpersonellet kategoriseres dataene som «Dokumentert», «Antatt sikker», «Usikker», «Feil-

melding» eller «Kan ikke vurderes», og legges inn i det sentrale databasesystemet til rovviltforvaltningen (Rovbase 3.0) for ivaretagelse.

Grunnlagsdataene for analysene i denne rapporten består av spor- og synsobservasjoner, og foto og film av familiegupper som er kategorisert som «Dokumentert» eller «Antatt sikker». I tillegg til observasjoner av familiegupper er døde gaupeunger i perioden 1. oktober – 31. mars inkludert. Familiegupper påvist ved bruk av fotofeller (viltkamera) fra forskningsprosjektet Scandlynx er lagt inn som ordinære rovviltobservasjoner i Rovbase, og er inkludert i disse.

Overvåkingen av gaupe beregner antall familiegupper av gaupe i Skandinavia i registreringsperioden (1. oktober – 28.(29). februar). Til dette er det utviklet avstandsregler for å skille registreringer av ulike familiegupper fra hverandre.

Ut fra analyser av hva som best forklarer variasjonen i forflytningsavstand hos hunngauper er Skandinavia delt inn i fire ulike byttedyrkategorier: 1) nordlige tamreinområder, 2) sørlige tamreinområder, 3) områder med «lav» tetthet av byttedyr

Tabell 1. Oversikt over antall familieguppeobservasjoner (rovviltobservasjoner og døde unger) som danner grunnlaget for beregning av antall familiegupper og bestandsestimater i 2014. Tall i parentes inkluderer radiomerkede hunngauper med unge(r). En detaljert oversikt over det norske materialet er gitt i den nasjonale rapporten (Brøseth & Tovmo 2014).

Land	Antall observasjoner
Norge	148 (151)
Sverige	346
SUM	494 (497)

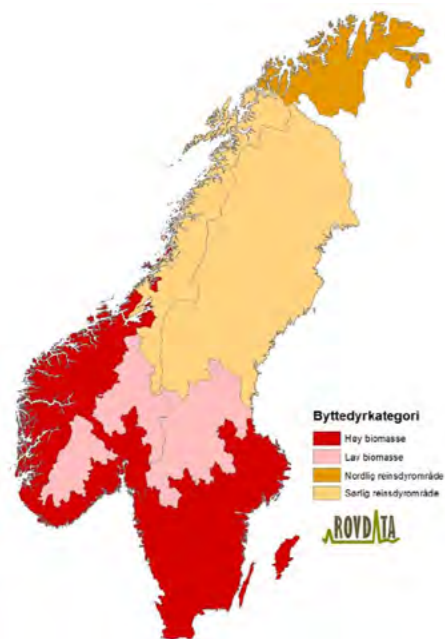
Gaupe. Foto: Espen Lie Dahl.

og 4) områder med «høy» tetthet av byttedyr (figur 1) (Gervasi mfl. 2013).

Lengden på avstandsreglene varierer med antall døgn mellom observasjonene, og det skilles mellom dynamiske og en statisk avstandsregel. De dynamiske avstandsreglene tar utgangspunkt i maksimal avstand (i luftlinje) hunngauper forflytter seg fra en dag til ti påfølgende dager. Den statiske avstandsregelen gjelder når det er mer enn ti dager mellom observasjonene, og vil i praksis være ytterpunktene i et hjemmeområde for en hunngaupe med unger. En detaljert beskrivelse vedrørende beregning og bruk av avstandsreglene finnes i Gervasi mfl. (2013), Linnell mfl. (2007) og Faktablad Lodjur: Avstandskriterier (Naturvårdsverket & Rovdata 2013a). Familiegrupper av gaupe kan ha leveområder som omfatter arealer på begge sider av region- eller landegrensene. Kriteriene for deling av en familiegruppe mellom regioner eller land er beskrevet i Faktablad Lodjur: Avstandskriterier (Naturvårdsverket & Rovdata 2013a).

Tabell 2. Oversikt over omregningsfaktoren og standardfeilen (SE) som benyttes i de ulike byttedyrkategoriene.

Byttedyrkategori	Omregningsfaktor
Nordlig reinsdyrområde	6,24 (± 0,73 SE)
Sørlig reinsdyrområde	6,14 (± 0,44 SE)
Lav byttedyrtetthet	6,24 (± 0,73 SE)
Høy byttedyrtetthet	5,48 (± 0,40 SE)

Figur 1. Lengden på avstandsreglene og omregningsfaktorene som brukes varierer med tettheten av store byttedyr (Gervasi mfl. 2013). Skandinavia er delt inn i fire kategorier; 1) nordlige tamreinområder, 2) sørlige tamreinområder, 3) områder med «lav» tetthet av byttedyr og 4) områder med «høy» tetthet av byttedyr.

Forvaltningsregion/-område	Antall	Delte familiegrupper
Norge	53,5	
Region 1	0	
Region 2	16,5	1 – Region 3
Region 3	5,5	1 – Region 2
Region 4	5	2 – Sverige
Region 5	4,5	1 – Sverige
Region 6	12,5	1 – Sverige
Region 7	4	
Region 8	5,5	1 – Finland
Sverige	142	
Nordre forvaltningsområde	66,5	2 – Midtre, 1 – Norge, 2 – Finland
Midtre forvaltningsområde	62	2 – Nordre, 3 – Sørlige, 3 – Norge
Sørlige forvaltningsområde	13,5	3 – Midtre
Totalt	195,5	

For å beregne antallet gauper i Skandinavia tas det utgangspunkt i antall familiegrupper. Basert på antall familiegrupper som verifiseres i løpet av registreringsperioden og omregningsfaktorer (tabell 2) estimeres den totale bestandsstørrelsen. Omregningsfaktoren varierer med tetthet av byttedyr i ulike områder (figur 1), og angir hvor stor andel av den totale gaupebestanden i området som består av familiegrupper. Jo mindre andel av bestanden som består av familiegrupper, jo høyere er omregningsfaktoren. For mer detaljert informasjon omkring beregningen av disse omregningsfaktorene henvises til arbeidet av Andrén mfl. (2002). Omregningsfaktoren for lav byttedyrtetthet er benyttet i de nordlige tamreinområdene.

Figur 2. Kart som viser registrerte familiegrupper i Skandinavia sesongen 2013/2014. Kilde: Rovbase.

Tabell 3. Antall familiegrupper av gaupe registrert sesongen 2013/2014 i de ulike forvaltningsregionene/områdene.

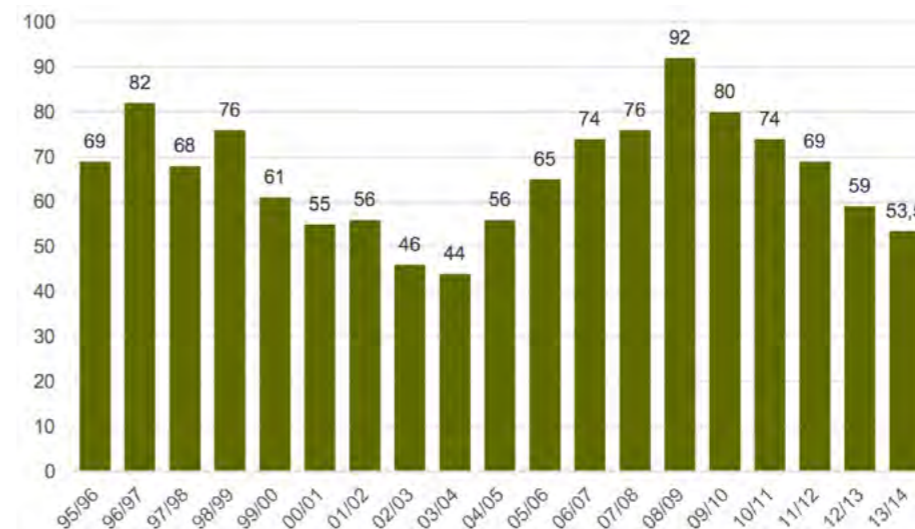
Resultater

Antall familiegrupper

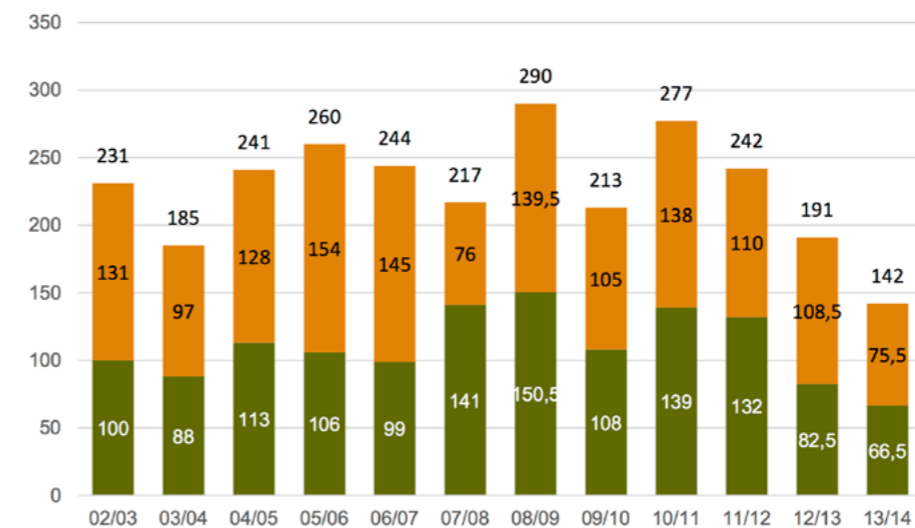
Det er i løpet av registreringsperioden vinteren 2013/2014 registrert 195,5 familiegrupper av gaupe i Skandinavia (tabell 3, figur 2). Av disse ble 53,5 familiegrupper registrert i Norge og 142 familiegrupper ble registrert i Sverige. For mer detaljert informasjon om antall familiegrupper per fylke i Norge henvises det til rapporten for Norge (Brøseth & Tovmo 2014), mens detaljert informasjon for län i Sverige finnes i originalrapportens vedlegg 1 og rapporten for Sverige (Zetterberg & Svensson 2014).

Figur 3. Kart som viser registrerte familiegrupper i Skandinavia sesongen 2013/2014, fordelt på rovviltregioner i Norge og forvaltningsområder i Sverige. Kilde: Rovbase.

Figur 4. Antall familiegrupper av gaupe på landsbasis i Norge. Antall familiegrupper i 2013/2014 er ikke direkte sammenlignbart med tidligere år på grunn av endringer i overvåkingsmetodikken.

Figur 5. Antall familiegrupper av gaupe på landsbasis i Sverige. Den grønne delen av søylene viser antall familiegrupper innenfor reindriftsområdet, mens den oransje delen av søylene viser antall familiegrupper utenfor reindriftsområdet. Variasjon mellom år kan bl.a. skyldes endringer i overvåkingsmetodikken og gjeldende regelverk, i tillegg til variasjon i registreringsforholdene.

Bestandsestimert basert på antall familiegrupper

Basert på antall registrerte familiegrupper i 2014 er den norske delen av bestanden estimert til 313 gauper (95 % CI = 259 – 367) (Brøseth & Tovmo 2014). I alt 142 registrerte familiegrupper i Sverige tilsvarer 840 gauper (95 % CI = 740 – 940, avrundet til nærmeste ti-tall) (Zetterberg & Svensson 2014), men tatt i betraktning at flere län i det sørlige og midtre forvaltningsområdet i Sverige har rapportert lav dekningsgrad kan den svenske delen av populasjonen antas å være noe større. De 195,5 registrerte familiegruppene i Skandinavia tilsvarer en bestand på 1.150 gauper (avrundet til nærmeste ti-tall).

Bestandsutvikling

Registreringssesongen 2013/2014 er den første sesongen med felles skandinavisk

registreringsmetodikken. På grunn av dette presenteres bestandsutvikling bakover i tid for landene hver for seg.

I Norge er det for femte år på rad en reduksjon i antall registrerte familiegrupper på landsbasis (Figur 4). Siden bestandstoppen i 2009 og fram til i år har antall familiegrupper jevnlig blitt redusert med 7–14 % årlig, til 53,5 familiegrupper i 2014. I år er nedgangen i antall familiegrupper størst i Nord-Norge. I region 7 (Nordland) og region 8 (Troms og Finnmark) er det påvist hhv. 6 og 4,5 færre familiegrupper sammenlignet med fjoråret. Region 6 (Møre og Romsdal, Sør-Trøndelag og Nord-Trøndelag) er den regionen med størst økning i antall familiegrupper sammenlignet med fjoråret (4,5 flere familiegrupper).

I Sverige er det for tredje år på rad en nedgang i antall registrerte familiegrupper på landsbasis, fra 242 registrerte familie-

grupper i 2011/2012 til 142 registrerte familiegrupper i år (figur 5). I det nordlige forvaltningsområdet er nedgangen et resultat av lisensjakt, etter en politisk beslutning om å redusere populasjonen innenfor reindriftsområdet. Også i det midtre og sørlige forvaltningsområdet er det registrert en nedgang i gaupebestanden, men uten en tilsvarende politisk beslutning som for det nordlige forvaltningsområdet. På grunn av dårlige og manglende sporingsforhold i det sørlige forvaltningsområdet er utviklingen i gaupebestanden her mer usikker.

Diskusjon

Miljødirektoratet og Naturvårdsverket har i forbindelse med samordningen av overvåkingsmetodikken mellom Norge og Sverige utarbeidet nye felles skandinaviske retningslinjer for overvåking av gaupe som er gjort gjeldende fra og med vinteren 2013/2014 (Naturvårdsverket & Rovdata 2013a, b, c, d, e, f, g, h). Dette har medført endringer både i de kriteriene som brukes for å vurdere observasjoner i felt og i beregningen av antall ulike familiegrupper basert på disse observasjonene. Den største forskjellen i vurdering av observasjoner i felt ligger i endringen av kravene til sporingslengde, hvor familiegrupper på 3 eller flere dyr må spores minst 1 km (tidligere 3 km i Sverige og 1,5 km i Norge) og 2 dyr sammen skal spores minst 3 km (samme som tidligere både i Sverige og Norge) for å kunne verifiseres som en familiegruppe. Når det gjelder beregningen av antall familiegrupper er det tre hovedfaktorer som er endret: 1) det er innført nye avstandsregler (herunder ny klassifisering av byttedyrkategorier) for å skille ulike familiegrupper basert på ny kunnskap fra radiomerkede dyr (Gervasi mfl. 2013), 2) kriterier som må være oppfylt for at særskilling av to familiegrupper i felt regnes som godkjent er innført i Norge og endret i Sverige og 3) familiegrupper som er påvist nær riksgrensa deles med nabolandene.

Ettersom overvåkingsmetodikken for å beregne antall familiegrupper er endret i forbindelse med den skandinaviske samordningen, så er ikke tallene for 2014 direkte sammenlignbare med tidligere års data. Dette medfører nødvendigvis en større usikkerhet i tolkningen av bestandsendringene som observeres i 2014 sammenlignet med tidligere år.

Både i Norge og Sverige har det de siste årene vært en nedgang i antall registrerte familiegrupper. I Norge er det for femte år på rad en reduksjon i antall registrerte familiegrupper på landsbasis. Siden bestandstoppen i 2009 og fram til 2014 har antall familiegrupper jevnlig blitt redusert med 7–14 % årlig, fra 92 familiegrupper i 2009 til 53,5 familiegrupper i 2014. I Sverige er det en reduksjon i antall registrerte

familiegrupper på landsbasis for tredje år på rad, fra 242 familiegrupper i 2012 til 142 familiegrupper i 2014.

Beregninger av antall familiegrupper påvirkes av ulike feilkilder. Metoden med akkumulering av observasjoner gjennom hele vinteren, og bruk av avstandsregler til å skille familiegruppene fra hverandre, kan i enkelte tilfeller føre til at to familiegrupper feilaktig blir klassifisert som en. Studier av radiomerkede gauper viser også at hunngauper med unger i enkelte tilfeller kan ta seg «ekskursjoner» langt bort fra sitt normale revir, og dermed feilaktig bli klassifisert som to. Metoden med akkumulering av observasjoner gjennom vinteren vil i tillegg være avhengig av snøforhold og rapporteringsvilligheten til allmennheten, noe som kan tenkes å variere mellom år og mellom områder. Spesielt i Sverige utenfor reindriftsområdet kan innsats og rapporteringsvillighet variere stort. Rapporter fra allmennheten har kommet inn også tidligere, men mange länsstyrelser jobber nå aktivt for å øke rapporteringsfrekvensen da de nye instruksene tar utgangspunkt i rapportering fra allmennheten som en del av metodikken. Det ble i 2010 opprettet en åpen publikumløsning på internett for innmelding av roviltobservasjoner, og i 2013 ble denne felles for både Norge og Sverige (www.skandobs.no). Denne publikumsløsningen har bidratt til økt innmelding av familiegruppeobservasjoner av gaupe fra allmennheten.

I tolkningen av overvåkingsresultatene bør man også være klar over at andelen voksne hunngauper som får fram unger, kan variere en del mellom år. I enkelte år vil en stor andel av de voksne hunnene få fram unger, mens det i andre år er en mindre andel som klarer dette. Hvorfor det er slik vet vi ikke med sikkerhet i dag, men næringstilgang og klima kan være mulige forklaringsfaktorer.

På norsk side antas det at antall verifiserte familiegrupper ligger nær det faktiske antall familiegrupper i populasjonen, og at antall familiegrupper kan benyttes for å beregne populasjonsstørrelse på en tilfredsstillende måte. På svensk side må det tas med i betraktningen at overvåkingen i løpet av registreringssesongen 2013/2014 ikke har dekt alt aktuelt areal på en tilfredsstillende måte. I det nordlige forvaltningsområdet i Sverige er dekningsgraden god, men flere län i det sørlige og midtre forvaltningsområdet har gitt tilbakemelding om lav dekningsgrad.

Bestanden kan derfor være større enn beregnet ut fra antall familiegrupper, særlig i det sørlige og midtre forvaltningsområdet. Størrelsen på avviket

mellom beregnet og faktisk bestand er vanskelig å anslå, da det ikke er utviklet metodikk for å beregne dekningsgrad, og videre benytte denne dekningsgraden til å korrigere bestandstallene for å ta hensyn til ikke-overvåkede områder.

Registreringsforhold

Familiegrupper registreres i perioden 1. oktober – 28. (29.) februar, og med de store områdene som skal overvåkes vil det alltid være variasjon i snø- og sporingsforholdene i løpet av registrerings-sesongen.

I Norge var det i store deler av årets registreringssesong svært utfordrende sporingsforhold og lite snø i region 6 (Møre og Romsdal, Sør-Trøndelag og Nord-Trøndelag) og region 7 (Nordland) sør for Saltfjellet. Dette virker likevel ikke å ha påvirket resultatene vesentlig, da vi ser at region 6 er den regionen med størst økning sammenlignet med fjoråret, og vi ser at de fleste familiegruppene som er påvist i region 7 er funnet sør for Saltfjellet.

Også i Sverige var det utfordrende snøforhold i årets registreringssesong. I det nordlige forvaltningsområdet kom snøen sent, men det var bra forhold i slutten av januar og februar. De nordlige delene av det midtre forvaltningsområdet hadde snø i mesteparten av februar, men få snøfall ga utfordringer med mange spordøgn mellom snøfallene. I de sørlige og kystnære delene av det midtre forvaltningsområdet og i det sørlige forvaltningsområdet var det dårlige snøforhold hele vinteren, i noen tilfeller bare noen døgn med sporsnø.

Referanser

- Andrén, H., Linnell, J. D. C., Liberg, O., Ahlqvist, P., Andersen, R., Danell, A., Franzen, R., Kvam, T., Odden, J. & Segerstrom, P. 2002. Estimating total lynx *Lynx lynx* population size from censuses of family groups. *Wildlife Biology* 8: 299–306.
- Brøseth, H. & Tovmo, M. 2014. Antall familiegrupper, bestandsestimat og bestandsutvikling for gaupe i Norge i 2014. NINA Rapport 1049. 19 s.
- Gervasi, V., Odden, J., Linnell, J. D. C., Persson, J., Andrén, H. & Brøseth, H. 2013. Re-evaluation of distance criteria for classification of lynx family groups in Scandinavia. NINA rapport 965. 32 s.
- Linnell, J. D. C., Odden, J., Andrén, H., Liberg, O., Andersen, R., Moa, P., Kvam, T., Brøseth, H., Segerstrom, P., Ahlqvist, P., Schmidt, K., Jedrzejewski, W. & Okarma, H. 2007. Distance rules for minimum counts of Eurasian lynx *Lynx lynx* family groups under different

ecological conditions. *Wildlife Biology* 13: 447–455.

- Naturvårdsverket & Rovdata. 2013a. Lodjur: Avståndskriterier. Metodik för inventering av stora rovdjur i Sverige och Norge.
- Naturvårdsverket & Rovdata. 2013b. Lodjur: Instruktion för att fastställa antal föryngringar (familiegrupper). Metodik för inventering av stora rovdjur i Sverige och Norge.
- Naturvårdsverket & Rovdata. 2013c. Lodjur: Instruktion för fastställande av föryngring. Metodik för inventering av stora rovdjur i Sverige och Norge.
- Naturvårdsverket & Rovdata. 2013d. Lodjur: Instruktion för regelbunden eller tillfällig förekomst. Metodik för inventering av stora rovdjur i Sverige och Norge.
- Naturvårdsverket & Rovdata. 2013e. Lodjur: Områdesinventering. Metodik för inventering av stora rovdjur i Sverige och Norge.
- Naturvårdsverket & Rovdata. 2013f. Lodjur: Rullande inventering. Metodik för inventering av stora rovdjur i Sverige och Norge.
- Naturvårdsverket & Rovdata. 2013g. Lodjur: Snoking. Metodik för inventering av stora rovdjur i Sverige och Norge.
- Naturvårdsverket & Rovdata. 2013h. Lodjur: Särskiljning og gruppering i fält. Metodik för inventering av stora rovdjur i Sverige och Norge.
- Zetterberg, A. & Svensson, L. 2014. Sammanställing av länsstyrelsernas inventering av lodjur vintern 2013/2014. Viltskadecenter, Sveriges Lantbruksuniversitet. Rapport 2014–6.

Norsk institutt for naturforskning:

Fjellrever frå avlsprogrammet leverer varene

I sommer ble det født minst 290 fjellrever i Norge. Nær 200 av disse hadde opphav i utsatte rever fra avlsprogrammet.

Det er registrert 44 fjellrevkull i Norge i sommer, de fleste i Sør-Norge.

– Minst 23 av kullene er med opphav i utsatte rever fra Avlsprogrammet, forteller forsker Arild Landa. Han er seniorforsker i Norsk institutt for naturforskning, og leder for avlsprogrammet.

For ti år siden var den sømorske bestanden nesten utdødd, mens den nå er klart større enn den nordnorske bestanden.

– Miljøforvaltningens satsing på avlsprogrammet begynner nå å gi synlige resultater og strategien for å redde fjellreven er i ferd med å lykkes, sier Landa.

Rekordsommer

Det ble satt ny rekord i antall valper flere steder denne sommeren. I Dovrefjell var det 16 kull med totalt 132 valper. I Finseområdet var det minst fem kull med nær 50 valper. I tillegg var det to ynglinger i

Saltfjellet og Junkern med opphav i utsatte dyr.

– Fjellreven i Dovrefjell har på få år gått fra å ha status som utdødd til å bli den største bestanden i Norge, forteller Landa.

Det norske avlsprogrammet for fjellrev er unikt i internasjonal sammenheng. Avlsstasjonen som er bygd på Sæterfjellet i Oppdal har vært i drift siden 2005, og samlet er det benyttet 46 avlsrever. I alt 22 av disse, de fleste i startfasen, ble hentet inn fra de gjenværende små restbestandene i Norge og Sverige. I de senere årene er det i hovedsak rekruttert avlsdyr fra egen produksjon.

Hittil er 250 valper satt ut i Dovrefjell, Finse, Sylane og Junkern i Rana. Overlevelsen det første året har variert mellom 15 og 70 %.

Lemen er viktig

– Førautomatane som er plassert der fjellrev blir satt ut blir flittig brukt når det er lite annen føde, men en viktig årsak til suksessen er at det igjen har vært gode

toppår med lemen i utsettingsområdene, sier Landa.

Både i Dovrefjell og Finse var det i sommer et godt lemenår. I Finse må man tilbake til 1994 for å finne tilsvarende lementopp. Både i Dovrefjell og Finse var det rekord med hensyn til antall valper i sommer.

Håpet er at fjellreven med hjelp fra avlsprogrammet etter hvert skal bli mange nok til å klare seg uten tilleggsfôring. Oppgavene til avlsprogrammet er bl.a. å forske på effektive metoder for avl og utsetting, men også hva som skjer når man stopper tilleggsfôringen.

Siden 2010 er det født minst 550 valper i det fri med opphav fra utsatte rever. I tillegg kommer et ukjent antall ynglinger som ikke har blitt registrert, både i Norge og Sverige.

– De gode resultatene gir god grunn til optimisme for den sterke utrydningstruede arten, sier Landa.

Foto: Paul Granberg.

FVRs flotte t-skjorte

NB! Fotomontasje

*Koksgrå med ulveakvarell malt av Viggo Ree.
Tekst: Ulven – en naturlig del av norsk natur.*

Str. S, M, XL
Pris kr 180 pr. stk. + porto

Bestilles fra våre representanter i Østfold:

Helga Riekeles
E-post: helgarikeles@me.com
Tlf.: 99 60 72 09

Stein Karlsen
E-post: stei-ka3@online.no

Klistremerker

Diameter: 12 cm

Pris kr 10 pr. stk. + porto

Foreningen Våre Rovdyr

Ledelse

Styreleder
Lennart Fløseth, Balaklava 7, 1513 Moss
p 69 27 02 00, mob 41 37 28 45

Kasserer
Morten Ree, Varsmoen 10, 7332 Løkken Verk
mob 48 17 79 73

Styremedlem
Arne Flor, Bergstien 18, 4842 Arendal
p 37 03 16 95, mob 48 11 12 35

Styremedlem
Erling Mømb, Østagerenda, 2485 Rendalen
p 62 46 82 12, mob 41 61 71 10

Styremedlem
Geir Sjøli, Sjøli, 2164 Skogbygda
p 63 90 85 35, mob 41 41 37 12

Styremedlem
Christin Valsjø, Hardlandsv. 2 B, 2615 Lillehammer
mob 90 53 95 83

Vararepresentanter
Toril Andresen, Gløtten 2, 1920 Sørumsand
mob 92 43 21 46

Espen Rolv Dahl, Nyg. 50, 8618 Mo i Rana
mob 41 10 13 24

Rune Karlsen, Skrautvålsv. 748, 2917 Skrautvål
mob 90 69 05 65

Pål Laukli, Holmenkollv. 104, 0784 Oslo
mob 92 60 74 74

Daglig leder/redaktør
Yngve Kvebæk, Maridalsv. 225 C, 0467 Oslo
mob 91 54 41 91

Rådgiver
Berit Lind, Sophus Aars' v. 27, 0588 Oslo
mob 97 54 93 03

Informasjonskonsulent
Viggo Ree, Gomnesv. 139, 3530 Røyse
p 32 15 77 15, mob 98 64 57 75

Regionleder Troms og Finnmark
Therese Simonsen Rye, Utsikten 190, 9018 Tromsø
mob 95 02 57 61

Regionleder Hedmark
Erling Mømb, Østagerenda, 2485 Rendalen
p 62 46 82 12, mob 41 61 71 10

Regionleder Østfold
Lennart Fløseth, Balaklava 7, 1513 Moss
p 69 27 02 00, mob 41 37 28 45

Regionleder Sørlandet
Arne Flor, Bergstien 18, 4842 Arendal
p 37 03 16 95, mob 48 11 12 35

Bidrag til FVR

Foreningen Våre Rovdyr er for lengst godkjent under ordningen med gaver til frivillige organisasjoner. Det innebærer at du er fradragsberettiget for gavebeløp fra og med kr 500 til og med kr 16.800 enten det gis til ulvefondet, som ordinære gaver eller begge deler. Fradragsretten gjelder ikke kontingentbeløpet.

Din skatt blir redusert med 28 % av beløpet du overfører. Et gavebeløp på f.eks. kr 1.000 (utover kontingenten) reduserer skatten med kr 280 slik at din reelle utgift blir kr 720.

FVR skal innberette beløpene til ligningsmyndighetene slik at din selvangivelse automatisk blir utfylt i relevante felt. Da trenger vi ditt personnummer, så påfør gjerne det på overføringen. Hvis ikke, så er det slett ikke noe problem. Vi tar bare kontakt eller skaffer fram opplysningen i henhold til godkjent prosedyre.

FVR har i mange år angitt kontingenten som minimumsbeløp med åpent beløpsfelt på kontingentgiroen. Mange medlemmer er således vant til å gi en stor eller liten slant ekstra til virksomheten. Kommer dette ekstrabeløpet opp i kr 500 eller over, så sørger vi for at det kommer til skattefradrag på din selvangivelse i henhold til ovennevnte ordning med gaver til frivillige organisasjoner.

Foreningen Våre Rovdyr
Postboks 195
2151 Årnes
Konto: 2800 11 12149

Ulvefondet

Konto 2800 10 08317

Foreningens formål

- * arbeide for at alle norske rovpattedyr og rovfugler skal leve i livskraftige bestander
- * arbeide for at også dyreartenes miljø beskyttes mot forringelse og ødeleggelse
- * spre faktaunderlag og saklig informasjon til massemediene og allmennheten, for derved å oppnå større forståelse for rovdynenes rolle i naturen og deres behov for egnete biotoper
- * støtte forskning på våre rovpattedyr og rovfugler
- * arbeide for at det ved jakt på de aktuelle artene skal tas hensyn til:
  - artenes reproduksjonstid
  - ungenes utvikling og avhengighet av foreldrene
  - artenes sosiale struktur og øvrige særtrekk
- * samarbeide med lokale, regionale og nasjonale myndigheter, samt øvrige interesseorganisasjoner for å finne måter å bevare dyr og biotoper på, og finne lempelige løsninger på konflikter som oppstår mellom menneskelige interesser og rovdyr.

Kontingentsatser 2014

Seniormedlem	min. kr 250
Seniormedlem + familiemedlem(mer)	min. kr 300
Juniormedlem (under 18 år)	min. kr 100
Bedriftsmedlem	min. kr 1000

Medlemskap inkluderer 4 hefter av Våre Rovdyr
Kun abonnement Våre Rovdyr: kr 250
Konto 2800 11 12149

Member/subscription abroad (NOK 300):
Sparebanken Sor, Arendal, Norway
SWIFT/BIC-code: SPSONO22
IBAN number: NO872800112149

Foreningen Våre Rovdyr
Postboks 195
2151 Årnes
E-post: fvr@fvr.no
Tlf.: 22 23 23 89
Web: www.fvr.no

